

Národní akční plán
pro byznys a lidská práva
na období 2017-2022

Ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu

Obsah

Úvod	3
Obecné principy OSN pro byznys a lidská práva	4
Tvorba a cíle Národního akčního plánu.....	5
Zájem podniků.....	6
Podoba plánu a volba témat	6
Existující plány, iniciativy a strategie	7
I. pilíř – povinnost státu chránit lidská práva	8
Publikace a šíření existujících dokumentů, vzdělávání a osvěta	8
Trestní odpovědnost právnických osob v oblasti lidských práv	9
Vyloučení člena orgánu z výkonu funkce – diskvalifikace	11
Ochrana klientů sociálních služeb	12
Nezávažnější porušování pracovních podmínek	13
Obchod s vojenským materiálem	15
Dodavatelské řetězce a konfliktní minerály	17
Nefinanční reporting	18
Veřejné zakázky	19
Veřejné podpory, záruky a dotace	21
Státní podniky a obchodní společnosti s majetkovou účastí státu	22
Zahraniční politika	23
II. pilíř.....	25
Východiska II. pilíře: Lidská práva jako morální a etický závazek.....	25
Rozsah a obsah povinnosti respektovat lidská práva	26
Závazek	28
Due diligence	30
Odstranění následků	31
Transparentnost	32
Dobrovolný nefinanční reporting	32
Transparentní projednávání záležitostí obecného zájmu	33
Spolupráce.....	34
Dokumenty a zdroje informací.....	34
III. pilíř.....	35
Zastupování před soudem, právní pomoc.....	37
Přístup k důkazům	38
Hromadné žaloby	39
Přístupnost soudů	40
Alternativní a on-line řešení sporů.....	41
Možnost správního soudu přezkoumat a rušit navazující rozhodnutí	43
Integrace povolovacích řízení.....	44
Závěr	45

Úvod

Otázka byznysu a lidských práv se dostala do obecného povědomí v 90. letech 20. století. Moderní podnikání není svázáno hranicemi národních států – výroba a těžba se přesouvají za surovinami, ekonomickými podmínkami i pracovní silou. Státní moc však, až na vzácné výjimky, hranice států překračovat nemůže. Podnikatelé tak za hranicemi hledají nejen nové trhy, ale i příznivější právní prostředí. Rozmanitost právních řádů může být příznivá – umožňuje zkoušet nové cesty a motivuje státy ke zkvalitnění regulace. Pokud však některý stát nastaví pravidla příliš volně, stává se z konkurenční výhody hrozba. Roztříštěný a nejednotný právní režim může vést k nežádoucím jevům, například k obcházení daňových povinností (tzv. agresivnímu daňovému plánování) či k zásahům do lidských práv.

Ochrana lidských práv je úkolem států. Většina z nich ratifikovala mezinárodní lidskoprávní smlouvy a dohlíží na jejich uplatňování. Některé státy však tyto smlouvy neratifikovaly, případně je ratifikovaly, ale reálně je nenaplňují. Tak vzniká takzvaná „regulatorní mezera“ – stav, kdy veřejná moc nevymáhá dodržování lidských práv. Avšak lidská práva v takovém případě nezanikají. I když stát právně nevymáhá jejich dodržování, je zde morální a etická povinnost každého člověka lidská práva zachovávat. Jinými slovy, tato pravidla je třeba respektovat ne proto, že je zde státní moc, která nás k tomu nutí, ale proto, že určité jednání je všeobecně, na základě konsenzu mezinárodního společenství, chápáno jako nežádoucí samo o sobě. Lidská práva jsou proto dnes považována za součást mezinárodního „ius cogens“, což je činí závaznými pro všechny státy světa, bez ohledu na to, zda ratifikovaly příslušné mezinárodní smlouvy.

Pokud tedy podnikatel působí ve státě, který neposkytuje lidským právům ochranu, neznamená to, že má volné ruce k jejich porušování. Dodržování lidských práv je i pro podnikatele morálním závazkem, bez ohledu na to, zda jej státní moc vynucuje. A ačkoliv naprostá většina podnikatelů tento závazek skutečně respektuje, občas se setkáme s případem, kdy tomu tak není. Nejzávažnější případy porušení lidských práv přitáhly mediální pozornost – jako příklad jmenujme rozsáhlé úniky ropy společnosti Shell v deltě řeky Niger, průmyslovou katastrofu v Bhópálu nebo zřícení továrny Rana Plaza. Tyto případy, jakkoliv ojedinělé, jsou velice závažné, neboť mohou postihovat vysoký počet osob a způsobená újma může být mimořádného rozsahu. Právě proto je nutné najít účinné legislativní, administrativní a soudní nástroje, jak lidská práva efektivně chránit.

Řešení tohoto problému je v zájmu všech. Nejen v zájmu přímo poškozených a širokého okruhu potenciálních obětí, ale také podnikatelů samotných. Excesy několika jednotlivců poškozují reputaci nadnárodního byznysu jako celku, a rovněž i dobré jméno států, ze kterých škůdce pochází. Podnikání bez ohledu na lidská práva pokřivuje podnikatelské prostředí a přináší nekalou konkurenční výhodu. Uzavření této regulatorní mezery je nezbytné k zajištění rovných podmínek pro všechny. Je povinností¹ státu, aby jednání proti lidským právům sankcionoval. Je však také zájmem a současně i morální povinností podnikatelů samotných, aby byly tyto standardy dodržovány, jak bude vysvětleno níže. V tomto směru je tedy koncept aktuální i pro Českou republiku.

¹ Pozitivní závazky státu jsou již přes půl století uznávány judikaturou Evropského soudu pro lidská práva. Povinnost státu chránit každého člověka před zásahy do lidských práv plyne i z Ústavy České republiky, viz například usnesení Ústavního soudu ze dne 29. 10. 2013, sp. zn. I. ÚS 2886/13 a náleze ze dne 2. 3. 2015, sp. zn. I. ÚS 1565/14.

Subjekty vztahů mezinárodního práva přitom jsou především státy. Podniky nemohou být smluvní stranou mezinárodních úmluv o lidských právech a možnost přímo jim ukládat povinnosti mezinárodním právem je velmi omezená. A to i přesto, že jejich ekonomická síla může být s některými státy srovnatelná. Rovněž tak nemohou být žalovány u mezinárodních soudních či kvazisoudních orgánů. Odstranit tuto mezeru autoritativně, mezinárodním právním aktem, by dnes bylo nepřiměřeně obtížné. Jako schůdnější cesta se jeví její postupné odstraňování ve spolupráci států a podniků samotných, za účasti všech zainteresovaných stran.

Obecné principy OSN pro byznys a lidská práva

Ve snaze najít vhodné řešení byly zvažovány různé varianty od zcela dobrovolných nástrojů (například tzv. Global Compact OSN²) po závaznou mezinárodní smlouvu. Na základě rozhodnutí Rady OSN pro lidská práva bylo zvoleno kompromisní řešení v podobě Obecných principů pro byznys a lidská práva. Obecné principy vypracoval na základě mandátu od Rady OSN pro lidská práva profesor John Ruggie. Byly jednomyslně schváleny rezolucí Rady číslo 17/4 ze dne 16. června 2011. Evropská unie vyzvala své členské státy k vypracování akčních plánů k jejich implementaci v říjnu 2011.³ Rada Evropy vyzvala k témuž v březnu 2016.⁴

Obecné principy je třeba chápat jako ucelený systém, dávají však státu prostor individuálně zhodnotit svou situaci a přijmout ta specifická opatření, kterými každý stát může nejlépe přispět k ochraně lidských práv. Jsou tvořeny 31 principy rozdělenými do 3 pilířů a zahrnují na jedné straně mocenské nástroje státu, na straně druhé dobrovolné závazky podniků:

- První pilíř deklaruje povinnost státu chránit lidská práva. Jeho adresátem je stát a veřejná moc, která používá regulace a právní nástroje k ochraně lidských práv každého jednotlivce.
- Druhý pilíř deklaruje odpovědnost podnikatelů respektovat lidská práva. Adresátem jsou podnikatelé, jejichž odpovědností je neporušovat lidská práva aktivně, nebýt přímo účasten jejich porušování a vynakládat potřebný standard péče směřující k odhalení takových porušení. Zatímco první pilíř cílí na lepší fungování státní moci a vynucování právní cestou, druhý pilíř směřuje k morální odpovědnosti podnikatelů, která platí i tam, kam veřejná moc nedosáhne. Ale i v prostředí fungujícího právního státu má druhý pilíř svůj význam, státní moc doplňuje a pomáhá předcházet porušování lidských práv z neznalosti či nedbalosti.
- Třetí pilíř deklaruje společný závazek států i podniků vytvořit prostředky nápravy. Adresátem je jak stát, tak podnikatelé, kteří spolupracují na tvorbě uceleného efektivního systému pro nápravu újmy na lidských právech.

Obecné principy nejsou závazným pramenem mezinárodního práva a nevytváří nové právní povinnosti. Obecné principy pouze vyjasňují stávající právní či jiné povinnosti dotčených aktérů a vykládají je v novém kontextu. Ať už stát nastaví pravidla jakkoliv, musí vždy existovat jistý minimální, nepodkročitelný a všeobecně uznaný standard. Tím jsou lidská práva, jak jsou upravena ve

² <http://www.globalcompact.cz/cs>

³ A renewed EU strategy 2011-14 for Corporate Social Responsibility, Brussels, 25. 10. 2011, COM (2011) 681 final.

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0681:FIN:en:PDF>

⁴ Recommendation CM/Rec (2016)3 of the Committee of Ministers to member States on human rights and business, přijato Výborem ministrů 2. března 2016.

Všeobecné deklaraci lidských práv, Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských sociálních a kulturních právech. Rovněž je nelze chápat jako zřeknutí se odpovědnosti státu za lidská práva a jejich přenos na podnikatele. Primární odpovědnost za ochranu lidských práv nesou státy. Podnikatelé nic nevymáhají ani nevynucují, pouze je po nich požadováno, aby se sami nedopouštěli úmyslných či nedbalostních porušení lidských práv v situacích, kde státní moc selhává. Obecné principy a další závazky dobrovolného charakteru nedisponují dozorovým a vynucujícím mechanismem, i přesto však mají prokazatelný pozitivní dopad.⁵

Tento Akční plán představuje opatření vlády České republiky k implementaci Obecných principů.

Tvorba a cíle Národního akčního plánu

Pracovní skupina pro byznys a lidská práva byla zřízena koncem roku 2015 na základě dohody ministra pro lidská práva a ministra zahraničních věcí. V pracovní skupině byla zastoupena státní správa, podnikatelé, neziskové organizace i odbory. Pracovní skupina se scházela ve zhruba dvouměsíčních intervalech a připravovala text jednotlivých opatření plánu. Text akčního plánu byl dokončen v červnu 2017.

Cílem Akčního plánu není jen stanovení úkolů a doporučení. Příprava Akčního plánu byla příležitostí zhodnotit již uskutečněné procesy a opatření, které v oblasti byznysu a lidských práv probíhají nezávisle na tomto Akčním plánu. V neposlední řadě plán cílí na rozšíření povědomí o konceptu byznysu a lidských práv. Dobře informovaný podnikatel se může vyhnout chybám z neznalosti a nedbalosti.

Koncept byznysu a lidských práv se úzce dotýká otázek společenské odpovědnosti podniků. Oba koncepty se v mnohém překrývají, v podstatě však jde o odlišnou problematiku. Závazky společenské odpovědnosti (tzv. CSR) podniky přijímají, aby z vlastní vůle a vlastními prostředky pomáhaly zlepšovat kvalitu života místní komunity i společnosti jako celku. Patří sem vztah k zaměstnancům, zájem o dopady podnikání, charitativní projekty, podpora angažovaných občanů, ochrana životního prostředí či budování a provozování obecně prospěšných zařízení.

Koncept byznysu a lidských práv naopak spočívá v tom, že při samotné podnikatelské činnosti by nemělo docházet k jistým negativním jevům. Dodržování lidských práv není samo o sobě dobrovolné – moderní otroctví, dětská práce nebo drancování životního prostředí nemohou být závislé na dobré vůli podnikatelů. Dobrovolné jsou však závazky v tomto Akčním plánu, které snižují a potlačují riziko těchto jevů v situacích, kde není dostatečná státní regulace, jež by jim předcházela přímo. Rovněž tak usnadňují podnikatelům, aby se jim vyhnuli v rámci svých dodavatelských řetězců a u obchodních partnerů.

Při přípravě tohoto Akčního plánu bylo základním předpokladem, že naprostá většina podniků dodržuje při své činnosti lidská práva zcela automaticky. Zjištěné případy porušení představovaly individuální excesy, které z různých důvodů nebyly zachyceny existujícím regulačním rámcem.

⁵ Například studie na vzorku 3 276 podniků ukázala statisticky prokazatelný vliv dobrovolných závazků na pracovní podmínky. BIRD, Yanhua Z.; SHORT, Jodi L.; TOFFEL, Michael W. Organizational Structures and the Improvement of Working Conditions in Global Supply Chains: Legalization, Participation, and Economic Incentives. 2017.

Shromážděné zkušenosti ukazují, že mnoho podniků si je vědomo, co jsou lidská práva a že při podnikatelské činnosti nesmějí být porušována ani v situaci, kdy „se nikdo nedívá“. Za tím účelem již podniky samy přijaly dobrovolné kodexy a standardy, které ochranu lidských práv podporují. Stejně tak jsou si podniky vědomy výhod, které plynou z podnikatelského prostředí respektujícího lidská práva. Při zavádění konceptu v České republice se tak lze opřít o již existující právní úpravu i dobrovolné závazky podnikatelů.

Zájem podniků

Zkušenosti z přípravy zahraničních akčních plánů ukazují, že jejich přijetí podporují samotní podnikatelé. Stát chrání lidská práva, podniky respektující lidská práva a fungující efektivní prostředky nápravy přinášejí podnikatelům prospěch v mnoha podobách:

- Chrání dobré jméno společnosti a hodnotu značky.
- Láká zákazníky, kteří při nákupu stále častěji zohledňují i etické standardy, zejména u luxusního zboží a výrobků s vysokou přidanou hodnotou.⁶
- Láká zaměstnance, kteří ve společnostech dbajících na lidská práva předpokládají lepší pracovní prostředí.
- Láká vysoce kvalifikované odborníky, kteří chtějí spojit své jméno se společností s vysokým morálním kreditem.
- Předchází konfliktům uvnitř i vně společnosti (demonstrace, stávky, sabotáže).
- Předchází soudním sporům o odškodnění a s nimi související negativní publicitě.
- Usnadňuje přístup k institucionálním investorům (penzijní fondy, investiční fondy ovládané státem), kteří mají nezřídkou povinnost zohledňovat i nefinanční aspekt podnikání.
- Usnadňuje přístup k velkým veřejným zakázkám a dotacím, kde lidskoprávní standardy jsou stále častěji hodnotícím kritériem.

Podoba plánu a volba témat

Nezbytnou součástí přípravy Akčního plánu bylo zhodnocení situace v České republice. Česká republika je demokratický právní stát, který zaručuje ochranu lidských práv každému. Lidská práva jsou vymezena v Listině základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku, i v mnoha mezinárodních úmlouvách, které jsou součástí právního řádu.⁷ Z toho plyne jejich právní ochrana a vymahatelnost. Kdokoliv se cítí na svých právech poškozen, může se obrátit na soud a požádat o ochranu. Rovněž tak české právo umožňuje v určitých případech postihovat české občany a státní příslušníky, pokud se dopouštějí porušování lidských práv v zahraničí. Jedná se například o princip personality a univerzality v trestním právu.⁸ Česká republika tedy má pro ochranu lidských práv dobré základy a systémové podmínky.

Na druhou stranu, otázka byznysu a lidských práv prozatím nebyla v České republice systematicky řešena. Akční plán lze proto chápat jako příležitost ke zhodnocení fungování práva a veřejných

⁶ Např. <http://news.trust.org/item/20150311000038-6yn8t/?source=spotlight>

⁷ Mezi tyto smlouvy patří např. již zmíněné Mezinárodní pakty o občanských a politických právech a o hospodářských sociálních a kulturních právech, Evropská úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod či Evropská sociální charta.

⁸ § 6, 7 a 8 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

institucí v této oblasti, k revizi a shrnutí procesů, které v této oblasti již probíhají a nalezení oblastí, kde je možné situaci zlepšit. Obecné principy ani Akční plán si neklade za cíl vytvořit nový regulační systém, ale identifikovat nedostatky a zlepšit stav regulace, která již existuje.

Bylo nutné zvolit několik oblastí, na které se plán zaměří. Volba konkrétních oblastí vychází především z Obecných principů samotných, které výslovně vyzdvihují určité otázky. Při interpretaci Obecných principů a jejich aplikaci na určité oblasti pak byly využity výstupy Pracovní skupiny pro byznys a lidská práva OSN⁹ a především akční plány ostatních států Evropské unie. Konkrétní úkoly pak formulovala již zmíněná Pracovní skupina pro byznys a lidská práva. Návrh tedy obsahuje oblasti, které považuje za klíčové a ve kterých spatřuje hlavní problémy. Díky tomu Akční plán pracuje jednak s tématy, která jsou jako důležitá vnímána v české veřejné debatě, i s tématy, která jsou jako klíčová vnímána celosvětově. Není překvapivé, že řada témat se vyskytuje v obou těchto množinách.

Existující plány, iniciativy a strategie

Česká republika dlouhodobě přikládá velkou váhu tématu lidských práv jak obecně, tak i v souvislosti s činností podnikatelů. Tématu lidských práv v rámci byznysu se věnují například následující strategické dokumenty:

- Koncepce podpory malých a středních podnikatelů na období let 2014–2020¹⁰
- Národní akční plán společenské odpovědnosti organizací v ČR¹¹
- Strategický rámec udržitelného rozvoje ČR¹²
- Akční plán boje s korupcí¹³
- Národní strategie boje proti obchodování s lidmi v České republice na období 2016-2019¹⁴
- Strategie sociálního začleňování 2014-2020¹⁵
- Vládní strategie pro rovnost žen a mužů v ČR na léta 2014 – 2020¹⁶
- Koncepce zahraniční politiky ČR¹⁷
- Strategie mezinárodní konkurenceschopnosti České republiky pro období 2012 až 2020¹⁸

Cíle tohoto Akčního plánu jsou v souladu se Strategickým rámcem ČR 2030¹⁹, zejména s jeho principy „Zachovávejme a podporujme rozmanitost“ a „Respektujme základní lidská práva“. Doplnuje aktivity tohoto Strategického rámce v klíčových oblastech „Lidé a společnost“ a „Hospodářský model“.

⁹ <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Business/Pages/Reports.aspx>

¹⁰ <https://www.mpo.cz/dokument119071.html>

¹¹ <http://narodniportal.cz/wp-content/uploads/2016/01/Aktualizovany-NAP-CSR-schvaleny-Vladou-CR.pdf>

¹² [http://www.mzp.cz/web/edice.nsf/9851E387370D44F2C125773F00347374/\\$file/OVV-](http://www.mzp.cz/web/edice.nsf/9851E387370D44F2C125773F00347374/$file/OVV-)

[Strategicky_ramec_udrzitelneho_rozvoje-20100611.pdf](http://www.mzp.cz/web/edice.nsf/9851E387370D44F2C125773F00347374/$file/OVV-Strategicky_ramec_udrzitelneho_rozvoje-20100611.pdf)

¹³ <http://www.korupce.cz/assets/protikorupcni-dokumenty-vlady/na-leta-2015-2017/Akcni-plan-boje-s-korupci-na-rok-2017.pdf>

¹⁴ <http://www.mvcr.cz/soubor/narodni-strategie-boje-proti-obchodovani-s-lidmi-v-cr-2016-2019.aspx>

¹⁵ www.mpsv.cz/files/clanky/17082/strategie_soc_zaclenovani_2014-20.pdf

¹⁶ https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Projekt_Optimalizace/Strategie-pro-rovnost-zen-a-muzu-v-CR-na-leta-2014-2020.pdf

¹⁷ http://www.mzv.cz/jnp/cz/zahranicni_vztahy/analyzy_a_koncepce/koncepce_zahranicni_politiky_cr.html

¹⁸ <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Strategie-mezinarodni-konkurenceschopnosti-Ceske-republiky.pdf>

¹⁹ <https://www.cr2030.cz/>

I. pilíř – povinnost státu chránit lidská práva

Úkoly v prvním pilíři směřují na stát a státní orgány, které mají primární povinnost chránit lidská práva. Tato povinnost se realizuje mnoha způsoby – od vzdělání a osvěty, přes metodickou pomoc a vedení, až po právní regulaci, včetně například sankčních nástrojů. Rovněž tak zahrnuje zvýšené povinnosti státu v situacích, kdy stát sám podniká nebo vstupuje do vztahů s podnikateli.

Publikace a šíření existujících dokumentů, vzdělávání a osvěta

Provádí Principy 2, 3c a 8

Tématu byznysu a lidských práv je v posledních letech věnována zvýšená pozornost. V mnoha státech, na půdě mezinárodních organizací i univerzit vznikla řada dokumentů, vzorových profesních i tematických etických kodexů, příkladů dobré praxe, doporučení a metodik. Jde například o doporučení a vzorové kodexy publikované OECD, orgány Evropské unie, Radou Evropy či MOP, dále může jít o příklady dobré praxe z podnikatelského sektoru. Tyto dokumenty však nejsou nikde soustředěny. Podnikatel, který chce při své činnosti lépe předcházet lidskoprávním rizikům, například zavedením nových vnitřních kontrolních mechanismů, přijetím etického kodexu či zapracováním lidskoprávních doložek do smluv, narazí na problém již při vyhledávání informací.

Je proto vhodné tyto dokumenty vyhledat, shromáždit na jednom místě, roztřídit a v případě potřeby též přeložit do češtiny, aby se texty s tematikou byznysu a lidských práv staly přístupnými pro širokou veřejnost. Pokud budou vytvářeny nové materiály, měly by být psány ve srozumitelném jazyce, kterému bez potíží porozumí člověk bez odborného vzdělání.

Důležitost tématu si uvědomují i světové univerzity. Platforma „Teach BHR“, která sdružuje učitele vyučující byznys a lidská práva na univerzitách, má aktuálně 240 členů ze 140 institucí ve 32 zemích. Nabízí také předpřipravené studijní materiály, workshopy a fóra ke sdílení zkušeností.²⁰ Z českých vysokých škol nabízí specializovaný kurz „Byznys a lidská práva“ Vysoká škola ekonomická v Praze, na dalších školách je toto téma vyučováno například v rámci předmětů zaměřených na obchodní etiku.

Stávající stav:

- Existuje Národní informační portál společenské odpovědnosti provozovaný Radou kvality ČR.²¹
- Vrcholné soudní orgány vydávají stručná shrnutí nejdůležitějších rozhodnutí, zejména těch s dopadem na lidská práva.
- Vláda každý rok publikuje Zprávu o stavu lidských práv a řadu dalších zpráv a dokumentů, ve které analyzuje dodržování lidských práv v České republice. Podobné zprávy publikují i další instituce, například Veřejný ochránce práv.
- Národní kontaktní místo pro implementaci Směrnice OECD pro nadnárodní podniky zajišťuje propagaci této směrnice a jejích instrumentů (semináře, školení, propagační materiály atd.).
- Ministerstvo průmyslu a obchodu ve spolupráci s Českou obchodní inspekcí spustilo projekt Ochránce spotřebitele, který informuje o aktuálním vývoji v oblasti spotřebitelského práva.²²

²⁰ <http://bhrhandbook.org/>

²¹ <http://narodniportal.cz/>

Úkoly:

- Navrhnout úpravu internetových stránek Národního informačního portálu společenské odpovědnosti.
Gestor: MPO
Spolugestor: MLP
Termín: 30. 6. 2018
- Zpřístupňovat na stránkách Národního informačního portálu společenské odpovědnosti dokumenty a materiály podnikatelských sdružení (Hospodářská komora, Svaz průmyslu a dopravy, Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů České republiky, odvětvové svazy a další), odborových svazů a nevládních organizací působících v oblasti společenské odpovědnosti pro podnikatele, kteří se rozhodnou dobrovolně se přihlásit k lidskoprávním závazkům.
Gestoři: MLP, MPO
Termín: Průběžně po splnění předchozího úkolu
- Přeložit Obecné principy OSN a další klíčové dokumenty do češtiny.
Gestor: MLP
Termín: 31. 12. 2017
- Poskytnout správci Národního portálu dokumenty týkající se byznysu a lidských práv, které mají rezorty k dispozici a které se týkají jejich působnosti.
Gestoři: Všechna ministerstva
Termín: Průběžně
- Posoudit funkční formy poskytování informací podnikatelům o lidskoprávních rizicích v zemi či regionu, kde se chystají působit.
Gestor: MZV
Termín: 31. 12. 2020

Trestní odpovědnost právnických osob v oblasti lidských práv

Provádí Principy 1 a 3a

Moderní podnikání si nelze představit bez obchodních společností a družstev. Umožňují soustředit finanční prostředky, omezují riziko, vytvářejí prostor pro profesionální management. Jsou nástrojem, který umožňuje realizovat velké podnikatelské projekty. Ale jako každý nástroj, i obchodní korporace může být zneužita. Pachatel trestné činnosti může rozložit odpovědnost za rozhodnutí a skrýt se za složitou strukturou řízení. Ve velkých korporacích je často složité najít konkrétního odpovědného člověka. Zákon o trestní odpovědnosti právnických osob²³ proto umožňuje vyvodit odpovědnost celé právnické osoby.

Nejzávažnější zásahy do lidských práv jsou postižitelné jako trestné činy. I podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva je nedílnou součástí ochrany lidských práv i povinnost státu efektivně vyšetřovat a v konečném důsledku i postihovat jejich porušování. Trestní stíhání je však nejsilnější mocenský nástroj státu a dopadá na zaměstnance, akcionáře, věřitele, obchodní partnery a

²² <http://www.ochrancespotrebitele.cz/>

²³ Zákon č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

další, kteří nemají s trestnou činností nic společného. Dopady právní úpravy proto musí být sledovány a vyhodnocovány.

Stát je primárně odpovědný za ochranu lidských práv na svém území, v moderní propojené době však již přísné uplatňování principu teritoriality není možné. Česká republika se rozhodla, ať už jednostranně či na základě mezinárodní smlouvy, postihovat některá protiprávní jednání svých příslušníků bez ohledu na místo, kde k těmto jednáním došlo. Tím přejímá částečnou odpovědnost za jednání svých státních příslušníků (včetně podniků) v zahraničí a umožňuje částečně vyplnit regulatorní mezeru, pokud cizí právo taková jednání nepostihuje.

Stávající stav:

- Trestní odpovědnost právnických osob byla do českého práva zavedena v roce 2011. Vztahovala se na taxativně vymezený okruh trestných činů. V roce 2016 byla koncepce vymezení trestní odpovědnosti právnických osob změněna a nově může být právnická osoba odpovědná za všechny trestné činy s výjimkou úzkého okruhu trestných činů zákonem výslovně vyloučených.
- Podle českého práva lze stíhat českého občana nebo právnickou osobu se sídlem v České republice, i když se dopustili trestné činnosti v zahraničí.
- Lze stíhat i cizí občany a právnické osoby páčající trestnou činnost ve prospěch české právnické osoby.
- Nejzávažnější zásahy do lidských práv²⁴ jsou podle českého práva stíhatelné bez ohledu na státní příslušnost pachatele a místo spáchání.
- Česká republika je smluvní stranou řady mezinárodních smluv o právní pomoci a o stíhání různých typů mezinárodní trestné činnosti, například Úmluvy OECD o boji s podplácením veřejných činitelů v mezinárodních podnikatelských transakcích.

Úkol:

- Vyhodnotit dopady a praktickou aplikaci nového znění zákona o trestní odpovědnosti právnických osob. Ukáže-li se, že v právní úpravě jsou stále mezery, kvůli kterým je nesnadné či nemožné postihovat závažná porušování lidských práv, navrhnout další změny zákona.

Gestor: MSp

Termín: 31. 12. 2018

²⁴ Trestné činy vyjmenované v § 7 odst. 1 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník.

Vyloučení člena orgánu z výkonu funkce – diskvalifikace

Provádí Principy 1 a 3b

Pokud vrcholný představitel společnosti nařídí, nebo svou nedbalostí či tichým souhlasem dopustí, aby jím řízená společnost negativně zasáhla do lidských práv, je třeba vyvodit vůči němu odpovědnost. Vždy je vhodnější postihovat především konkrétní viníky spíše než společnost jako celek. Ne vždy je však vhodný trestní postih, naopak zejména v případech lehčích a nedbalostních porušení zákona se trestní stíhání jeví jako příliš přísné.

Jedním z možných řešení je tzv. diskvalifikace – zákaz působení v řídicích orgánech obchodních společností. Diskvalifikaci jako mírnější formu postihu doporučuje odborná veřejnost pro řadu jednání, která přímo souvisí s podnikatelskou činností.²⁵ Diskvalifikace je dostatečně citelným postihem pro pachatele, není však stigmatizující jako trestní stíhání a nepoškozuje danou společnost jako celek. I řízení před soudem je v tomto případě jednodušší a ekonomičtější.

Současná česká právní úprava diskvalifikaci umožňuje, je však omezena na úzký okruh jednání a i maximální doba trvání je limitována. Je tedy třeba zvážit, zda je současná formulace skutkových podstat dostatečná, tedy na jednu stranu tak široká, aby soud měl dostatečný prostor pro uplatnění tohoto nástroje, na druhou stranu tak určitá, aby člen orgánu věděl, jaká jednání jsou zakázaná. Rovněž je třeba zvážit, jaká by měla být maximální délka diskvalifikace u jednotlivých jednání.

Stávající stav:

- Vyloučení člena orgánu z výkonu funkce člena statutárního orgánu bylo do českého práva zavedeno v roce 2014 zákonem o obchodních korporacích. Umožňuje postihnout toho, kdo způsobil úpadek společnosti nebo opakovaně a závažně porušoval péči řádného hospodáře. Maximální délka vyloučení je 3 roky.
- Vyloučení lze uložit jak členu orgánu, tak i osobně vlivné a ovládající.²⁶

Úkol:

- Vyhodnotit užívání a použitelnost institutu a zvážit jeho úpravy. Zejména vyhodnotit šíři skutkových podstat, dostatečnou určitost a přesnost zákona, maximální délku vyloučení či jeho diferenciaci podle závažnosti jednání a zvážit rozšíření tohoto institutu i na další osoby s faktickým vlivem na chod obchodní korporace. Zvážit také úpravu tohoto institutu, aby byl vedle obchodních korporací využitelný i v dalších typech organizací s jinou právní formou. Při vyhodnocování se zaměřit na postižitelnost jednání, kdy člen orgánu úmyslně či z hrubé nedbalosti umožní porušování lidskoprávních standardů. Pokud se ukáže, že v těchto situacích je institut diskvalifikace jen obtížně použitelný, zvážit úpravu skutkových podstat tak, aby se využití diskvalifikace v těchto situacích usnadnilo.

Gestor: MSp

Termín: 31. 12. 2020

²⁵ KHAN, Aaron. Rethinking sanctions for breaching EU competition law: is director disqualification the answer?. *World Competition*, 2012, 35.1: 77-102.

²⁶ § 76 odst. 2 zákona 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech.

Ochrana klientů sociálních služeb

Provádí Princip 5

Státy často předávají výkon některých svých funkcí soukromým subjektům. Přenosem těchto úkolů na soukromý subjekt se však stát nemůže zříci svých lidskoprávních závazků. Naopak – musí najít cesty, jak i v této situaci naplnit své lidskoprávní povinnosti.

K přenosu funkcí státu na soukromý subjekt dochází v mnoha případech. Z hlediska ochrany lidských práv je třeba věnovat vyšší pozornost například sektoru sociálních služeb. Klienti zejména pobytové formy sociálních služeb jsou velmi zranitelní a v mnohém závislí na podpoře a péči, které sociální služba poskytuje. Stát by měl dohlížet, aby zejména v těchto druzích sociálních služeb byla prováděna kontrola dodržování lidských práv. Ke stejnému závěru dochází například i veřejná ochránkyně práv ve svých zprávách z návštěv domovů pro seniory a dalších zařízení.²⁷

Stávající stav:

- Stát kontroluje poskytovatele sociálních služeb, a to jak při udělení registrace, tak v průběhu poskytování služeb. Kontrolní mechanismy se zaměřují i na kontrolu dodržování lidských práv klientů sociálních služeb.
- Tzv. „nelegální“ poskytování sociálních služeb bez registrace není dosud zákonem dostatečně řešeno a postihováno. Postupně se upravují legislativní nástroje, které umožní zamezení existence poskytování takových služeb. Od srpna 2016 vešla v účinnost novela zákona o sociálních službách, která stanovila možnost provést kontrolu i u fyzických a právnických osob, kterým nebylo vydáno rozhodnutí o registraci, nasvědčující-li skutečnosti tomu, že u těchto osob jsou poskytovány sociální služby bez oprávnění. Dále došlo ke zvýšení sankce za poskytování takových služeb z 1 mil. Kč na 2 mil Kč.
- Je navržena změna zákona, která pověřenému obecnímu úřadu/újezdnímu úřadu ukládá povinnost cíleně vyhledávat nelegální poskytovatele sociálních služeb a bezodkladně informovat obecní úřad obce s rozšířenou působností a krajský úřad, pokud má úřad podezření, že na jeho území je taková služba poskytována.

Úkoly:

- Prováděcím právním předpisem nastavit personální a materiálně-technické standardy, které budou podkladem zejména pro registraci sociálních služeb.
Gestor: MPSV
Termín: Materiálně-technické podmínky pobytových sociálních služeb do 31. 12. 2018, personální podmínky sociálních služeb do 31. 12. 2020
- Zvýšit metodickou podporu inspekce poskytování sociálních služeb.
Gestor: MPSV
Termín: Průběžně

²⁷ To se týká jak zařízení sociálních služeb řádně povolených a registrovaných (<http://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/zarizeni/zarizeni-socialnich-sluzeb/>), tak i zařízení bez registrace (<https://www.ochrance.cz/ochrana-osob-omezenych-na-svobode/neregistrovane-socialni-sluzby/>).

- Legislativně přesněji vymezit postih v situacích, kdy dochází k porušení práv klientů sociálních služeb.
Gestor: MPSV
Termín: 31. 12. 2020
- Navýšit počty pracovníků registrujícího orgánu a počty provedených kontrol.
Gestor: MPSV
Termín: Průběžně

Nejúvažnější porušování pracovních podmínek

Provádí Principy 1, 2 a 8

I ve vyspělých státech se setkáváme s případy, kdy se zaměstnanci dostávají do velmi zranitelného postavení, musí trpět nedůstojné pracovní podmínky a zaměstnavatel jim například odmítá vyplatit mzdu. Častou obětí této formy zneužívání bývají cizinci, jejichž možnosti obrany jsou omezené. Důkazy máme i v České republice.²⁸ Mezi další rizikové skupiny patří pracovníci v cizích domácnostech. Důsledky tohoto jednání dopadají na zaměstnance, na stát, který přichází o odvody na daních a na pojistném, ale i na poctivé podnikatele, kteří této pracovní síle nemohou konkurovat.

Zatímco méně závažné případy porušování pracovních právních vztahů kontrolují orgány inspekce práce, závažnější případy lze stíhat jako trestné činy. Pro efektivní odhalování a předcházení těmto novodobým nekalým praktikám je však třeba koordinované spolupráce mnoha státních orgánů i sociálních partnerů. Řada případů porušování pracovních právních vztahů se může dít v dodavatelských řetězcích či prostřednictvím agentur práce nebo subjektů, jenž zaměstnání zprostředkují, avšak příslušným povolením nedisponují. Aby bylo možné tyto nejtěžší formy zneužívání vymýtit, měli by podnikatelé sami věnovat pozornost pracovním podmínkám zaměstnanců u svých partnerů, a v případě odhalení porušování právních předpisů požadovat nápravu či rozvázat vztah. Úkolem státu pak je vytvoření fungujícího trhu práce, na kterém pro podobné praktiky nebude místo. To znamená nejen represe proti těm, kdo se podobného jednání dopouštějí, ale např. vytvoření vhodných podmínek pro legální zaměstnávání cizinců.

Stávající stav:

- Česká republika ratifikovala Úmluvu Mezinárodní organizace práce č. 181 o soukromých agenturách práce.
- Do českého práva byla implementována směrnice 2008/104/ES o agenturním zaměstnávání, která reguluje předmětnou oblast na unijní úrovni, a směrnice 2009/52/ES, která stanovuje minimální hranice sankcí za zaměstnávání cizinců bez povolení k pobytu.

²⁸ V roce 2008 byla odhalena organizovaná skupina, která v zahraničí organizovala náборы pracovníků pro zemědělství. Ze slíbené mzdy jim však vypláceli pouze zlomek, zatímco pracovní doba se pohybovala i od 12 do 18 hodin denně (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 03. 2014, sp. zn. 7 Tdo 1261/2013).

V roce 2009 byl odhalen případ zotročování nejméně 22 stavebních dělníků, které trvalo až 2 roky (rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. 05. 2013, sp. zn. 4 Tdo 366/2013).

V letech 2009–2011 došlo k několika případům hromadného pracovního vykořisťování až několika stovek dělníků při práci v lese (nález Ústavního soudu ze dne 19. 1. 2016, sp. zn. II. ÚS 3436/14, nebo nález ze dne 12. 8. 2014, sp. zn. I. ÚS 3196/12).

- Byl vydán Metodický pokyn generálního inspektora Státního úřadu inspekce práce²⁹ za účelem sjednocení kontrolních postupů při kontrolách zaměřených na oblast agenturního zaměstnávání.
- Probíhá zpřesnění skutkových podstat přestupků a správních deliktů v oblasti pracovního práva.
- Je navrhován zákon, jehož prostřednictvím dochází ke zpřísnění podmínek pro založení a činnost agentur práce. Dále zavádí spoluodpovědnost uživatele za dodržování srovnatelných mzdových a pracovních podmínek dočasně přidělovaných zaměstnanců a zavádí povinné složení kauce každou agenturou práce.
- Při Ministerstvu práce a sociálních věcí působí Meziřezortní orgán pro potírání nelegálního zaměstnávání cizinců, který plní koordinační úlohu, a také Pracovní skupina Rady hospodářské a sociální dohody pro zprostředkování zaměstnání agenturami práce.
- Vznikla Koncepce prevence pracovního vykořisťování občanů Evropské unie v České republice.
- Česká republika aktivně bojuje proti obchodování s lidmi v souladu s Národní strategií boje proti obchodování s lidmi v České republice na období 2016-2019.³⁰
- České právo obsahuje postupy, které usnadňují obětem obchodování s lidmi jak legalizaci jejich pobytu³¹, tak jejich pracovní uplatnění³². Oběti se mohou se svými nároky obrátit na civilní soud, ale podání žaloby bývá zdlouhavé a náročné pro člověka, který nezná jazyk ani právní řád a nemůže si dovolit advokáta. Poškození v trestním řízení se mohou dát zastoupit zmocněncem, kterým může být například i nezisková organizace.³³
- V rámci Národní strategie boje proti obchodování s lidmi v České republice na období 2016 – 2019 probíhá analýza nedostatků ve vybraných pracovních právních předpisech, které mohou podporovat vznik vykořisťujícího pracovního prostředí (úkol č. 1 Národní strategie).

Úkoly:

- Zaměřit se prostřednictvím orgánů inspekce práce zejména na odhalování nelegálního zaměstnávání cizinců, kontrolu agentur práce a dalších subjektů, jež zaměstnání zprostředkovávají bez příslušného povolení.
Gestor: MPSV
Termín: Průběžně
- Vyhodnotit implementaci směrnice 2009/52/ES o minimálních normách pro sankce a opatření vůči zaměstnavatelům neoprávněně pobývajících státních příslušníků třetích zemí. Součástí vyhodnocení bude i analýza zvýšené administrativní zátěže a dopadů na podniky.
Gestor: MV
Spolugestor: MPSV
Termín: 31. 12. 2022
- Vyhodnotit, zda je nelegální zaměstnávání stíháno skutečně důsledně.

²⁹http://www.suip.cz/_files/suip-e035a55e958114124f3e0aa506df1cad/07032016115824.pdf

³⁰ <http://www.mvcr.cz/soubor/narodni-strategie-boje-proti-obchodovani-s-lidmi-v-cr-2016-2019.aspx>

³¹ Např. § 42e zákona č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³² Např. § 97 písm. d) a § 98 písm. p) zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti.

³³ § 50 zákona 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád).

Gestor: MPSV

Termín: Průběžně, komplexní vyhodnocení 31. 12. 2022

- Zajistit zvýšení informovanosti cizinců o jejich pracovních právech a povinnostech.

Gestor: MPSV

Termín: Průběžně

- Šířit povědomí u orgánů činných v trestním řízení o specifických problematice obchodování s lidmi, zejména s důrazem na ochranu obětí a princip non-punishment (bezrestnost a ochrana osob, které byly nuceny páchat trestnou činnost). Zohlednit tento princip při přípravě právních předpisů, které se mohou týkat obchodování s lidmi a moderního otroctví.

Gestoři: MV, MSp

Termín: Průběžně

Obchod s vojenským materiálem

Provádí Principy 5, 6 a 7

Obchod s vojenským materiálem patří z hlediska lidských práv k rizikovějším odvětvím. Výroba vojenského materiálu a zbraní je tradičním oborem českého průmyslu, jedná se však o zboží snadno zneužitelné, proto musí podléhat regulaci. Zákon³⁴ stanovuje postupy při povolování obchodu, podmínky udělování licence a jejího užívání a celkovou kontrolu provádění obchodu s vojenským materiálem, včetně ukládání sankcí.

Kontrola zahraničního obchodu s vojenským materiálem je v České republice dvoustupňová. Prvním stupněm je povolení k provádění zahraničního obchodu s vojenským materiálem. Povolení stanovuje jednotlivé položky materiálu, se kterými může osoba obchodovat, a dále seznam zemí, v nichž lze obchodní činnost realizovat. Povolení vydává Ministerstvo průmyslu a obchodu po stanovisku Ministerstva zahraničních věcí (z hlediska zahraničněpolitických zájmů, závazků z mezinárodních smluv, jakož i z členství v mezinárodních organizacích, mezi něž patří i ochrana lidských práv), Ministerstva vnitra (z hlediska veřejného pořádku, bezpečnosti a ochrany obyvatelstva) a Ministerstva obrany (z hlediska zabezpečování obrany státu).

Druhým stupněm je licence k zahraničnímu obchodu s vojenským materiálem, která je nezbytná pro realizaci konkrétních obchodů. O vydání či odepření licence rozhodne Ministerstvo průmyslu a obchodu, opět po závazných stanoviscích Ministerstva zahraničních věcí (s výjimkou žádostí o tzv. transferní licence do zemí Evropské unie), Ministerstva vnitra a v případě významného vojenského materiálu Ministerstva obrany, a to ze stejných hledisek jako u rozhodování o vydání povolení k zahraničnímu obchodu s vojenským materiálem.

Při kontrole využití vyvezených zbraní se vychází mimo jiné z informací v dokladu o konečném užití (EUC). Pokud existují pochyby nebo důvody k větší opatrnosti, může si stát vyhradit právo pozdější namátkové kontroly, kterou provede prostřednictvím zastupitelského úřadu, případně podmínit předání vojenského materiálu v místě dodání za přítomnosti zástupců státu.

³⁴ Zákon č. 38/1994 Sb., o zahraničním obchodu s vojenským materiálem a o doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Proces odpovídá standardům v rámci Evropské unie, je však občas kritizován z hlediska kritéria transparentnosti a množství informací, které stát zveřejňuje a z hlediska včasnosti přístupu k nim. Ministerstvo průmyslu a obchodu každoročně vydává Výroční zprávu o kontrole vývozu vojenského materiálu, ručních zbraní pro civilní použití a zboží a technologií dvojího užití. Tyto zprávy jsou s ohledem na citlivost celé problematiky před publikováním projednány v Bezpečnostní radě státu a následně schváleny vládou. Výroční zprávy jsou poměrně obsáhlé, respektují metodiku zpracování společných výročních zpráv Evropské unie a obsahují především souhrnné a statistické informace. Tyto výroční zprávy jsou obvykle vládou schváleny v červenci následujícího roku, a to vzhledem k objemu a náročnosti zpracovávaných dat. Souhrnné výroční zprávy vydávané v rámci Evropské unie³⁵ jsou zveřejňovány s více než ročním zpožděním, což je taktéž předmětem kritiky.

Česká republika dále pravidelně podává OSN hlášení o mezinárodních převodech konvenčních zbraní a ručních palných a lehkých zbraní. Současně bude Česká republika dle čl. 13 Smlouvy o obchodu se zbraněmi předkládat Sekretariátu Smlouvy zprávu za předchozí kalendářní rok o povolených nebo uskutečněných dovozech a vývozech konvenčních zbraní. Pokud jde o informace o konkrétních transakcích, mohou být podávány v rozsahu, jaký umožňuje ochrana utajovaných informací a obchodního tajemství. Neziskové organizace, např. Amnesty International, však dále kritizují Českou republiku za vývoz zbraní do tzv. rizikových zemí.

Stávající stav:

- Obchod s vojenským materiálem je nad rámec národní legislativy regulován i na úrovni Evropské unie, zejména společným postojem Rady 2008/944/SZBP, kterým se stanoví společná pravidla pro kontrolu vývozu vojenských technologií a vojenského materiálu. Tento společný postoj definuje osm závazných kritérií pro posuzování žádostí o export vojenského materiálu, mezi nimiž je také nutnost zvážit riziko možného porušování lidských práv.
- Česká republika je zapojena do řady dalších mezinárodních schémat pro regulaci obchodu se zbraněmi, zejména je smluvní stranou Smlouvy o obchodu se zbraněmi (ATT), která stanoví, že pokud vývoz představuje převažující riziko, že by konvenční zbraně měly být použity k závažnému porušení mezinárodního práva lidských práv, nebude vývoz povolen.
- Ministerstvo průmyslu a obchodu vydává výroční zprávy o obchodu s vojenským materiálem. Některé informace poskytuje ministerstvo v pololetním intervalu mimo tento proces.
- Česká republika pravidelně podává zprávy mezinárodním organizacím či v rámci mezinárodních kontrolních režimů, a to na základě mezinárodních smluv, jimiž je vázána.

Úkoly:

- Rozšířit půlroční přehledy vydávané Licenční správou o další informace, které je možné v souladu s právními předpisy a usneseními vlády poskytnout.

Gestor: MPO

Termín: 30. 6. 2019

³⁵ Podle čl. 8 odst. 2 společného postoje rady 2008/944/SZBP, kterým se stanoví společná pravidla pro kontrolu vývozu vojenských technologií a vojenského materiálu.

- Konat pravidelná setkání mezi Ministerstvem zahraničních věcí, Ministerstvem průmyslu a obchodu a nevládním sektorem k otázkám transparentnosti a lidských práv při obchodu s vojenským materiálem.
Gestoři: MPO, MZV
Termín: Průběžně
- Nabídnout veškerou potřebnou součinnost a pomoc Podvýboru pro akvizice Ministerstva obrany, obchod s vojenským materiálem a inovace armády České republiky Poslanecké sněmovny Parlamentu za účelem pravidelného hodnocení lidskoprávních rizik udělených vývozních licencí a uskutečněných vývozů vojenského materiálu.
Gestoři: MPO, MZV
Termín: Průběžně

Dodavatelské řetězce a konfliktní minerály

Provádí Principy 6 a 7

Otázkám bezpečnostních podmínek při práci (například zneužívání otrocké a dětské práce při těžbě surovin) je věnována stále větší pozornost. Rizika tohoto typu jsou zvláště závažná v oblastech ozbrojených konfliktů. Děje se tak v důsledku zde nefungující státní moci. Suroviny dovezené z geopoliticky nestabilních oblastí a ohnisek konfliktů mohou sloužit jako zdroj financí pro rekonstrukci země a zlepšení životních podmínek obyvatel. Na druhou stranu, různé skupiny mohou využívat otrockou či dětskou práci při těžbě a v továrnách, výnos z prodeje pak může být použit k financování zbraní a vojáků. Vytěžené suroviny a výrobky jsou poté prodávány na světovém trhu, kupující však často netuší, jaký je jejich původ.

Problém je třeba řešit na mezinárodní úrovni. Řešením jsou certifikační schémata, která prokazují původ surovin. Certifikační autorita zaručuje, že při těžbě či výrobě nebyla porušována práva pracujících. Tyto certifikáty vydávají jak státní a mezinárodní organizace, tak i soukromí vydavatelé. Současná právní úprava umožňuje, aby veřejný sektor při svých nákupech k těmto označením přihlédl či je vyžadoval, je pouze nutné v takovém případě dodržet podmínky transparentnosti, rovného zacházení a nediskriminace.³⁶

Stávající stav:

- Na úrovni Evropské unie bylo přijato nařízení o tzv. konfliktních minerálech, které má zajistit jednotný postup ve všech státech Evropské unie.³⁷
- Evropská komise připravuje ve spolupráci s OECD nastavení kritérií pro vnitřní kontrolní a dozorové mechanismy podniků.
- Existuje řada dobrovolných certifikačních schémat, spravovaných jak státy a mezinárodními organizacemi, tak i soukromým sektorem, která se snaží zmapovat původ surovin a dodavatelské řetězce.

³⁶ Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 10. 05. 2012 ve věci Evropská komise v. Nizozemské království, C-368/10.

³⁷ *European Commission - Press release: EU political deal to curb trade in conflict minerals*
http://europa.eu/rapid/press-release_IP-16-2231_en.htm

- Dodd-Frankův zákon v USA vyžaduje u určitých surovin certifikát původu. Je relevantní i pro ČR, jelikož se vztahuje i na zahraniční poddodavatele.
- V rámci nové evropské úpravy nefinančního reportingu budou společnosti zveřejňovat i informace o svých dodavatelských řetězcích.
- ČR se zúčastnila projednávání a schvalování společného doporučení OECD a FAO k odpovědnému fungování zemědělských obchodních řetězců. MPO a MZe zajistí jeho zveřejnění a propagaci prostřednictvím svých seminářů a workshopů.
- ČR se zúčastnila projednávání a schvalování Doporučení OECD k Pokynům OECD pro náležitou péči pro zodpovědné dodavatelské řetězce nerostných surovin z oblastí zasažených konflikty a vysoce rizikových oblastí a Pokynům pro provádění náležité péče v rámci zapojení zainteresovaných stran do těžebního sektoru. MPO nyní zvažuje jejich nejvhodnější implementaci v ČR.

Úkoly:

- Stanovit jeden či několik příslušných orgánů odpovědných za uplatňování nařízení EP a Rady EU č. 2017/821, kterým se stanoví povinnosti náležité péče v dodavatelském řetězci pro unijní dovozce cínu, tantalu a wolframu, jejich rud a zlata pocházejících z oblastí postižených konfliktem a vysoce rizikových oblastí, v ČR a nahlášení tohoto (těchto) orgánu (orgánů) Evropské komisi.
Gestor: MPO
Termín: 9. 12. 2017
- Při nákupech rizikových výrobků a surovin veřejným sektorem zvážit upřednostnění dodavatele zapojeného do uznávaných certifikačních schémat.
Gestoři: Všechna ministerstva
Termín: Průběžně

Nefinanční reporting

Provádí Princip 3d

Informování o činnosti velkých obchodních společností je v zájmu nejen obchodních partnerů a akcionářů, ale i jiných zúčastněných stran. Společnosti tak stále častěji informují nejen o své finanční pozici, ale i o nefinančních aspektech své činnosti. Informace o dopadu činnosti obchodních společností na životní prostředí, do oblasti sociální či na lidská práva a jejich ochranu jsou poskytovány formou samostatné nefinanční zprávy, anebo jako součást výroční zprávy.

Nefinanční výkaznictví je řadou společností prováděno již dnes, zcela dobrovolně, neboť je považováno za otázku prestiže a příležitost k vylepšení vlastní pozice na trhu. Evropská unie se však rozhodla oblast nefinančních informací koordinovat, proto byla vydaná tzv. směrnice o nefinančním reportingu.³⁸

³⁸ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/95/EU ze dne 22. října 2014, kterou se mění směrnice 2013/34/EU, pokud jde o uvádění nefinančních informací a informací týkajících se rozmanitosti některými velkými podniky a skupinami.

Nefinanční zpráva, kterou vypracují některé velké účetní jednotky, se může stát důležitým nástrojem transparentnosti. Auditor ověří, zda účetní jednotka zpracovala nefinanční informace a uvedla je ve výroční zprávě nebo konsolidované výroční zprávě nebo zda vypracovala samostatnou zprávu. Pro účetní jednotky znamená nefinanční reporting dodatečné administrativní zatížení a další náklady. Z tohoto důvodu není pro menší účetní jednotky zaveden nefinanční reporting povinně a bude tak záležet na jejich rozhodnutí, zda budou nefinanční zprávu vydávat.

Stávající stav:

- Česká republika transponovala směrnici o nefinančním reportingu do zákona č. 563/1991 Sb., o účetnictví (zejména do jeho části osmé). Nefinanční informace budou uvádět velké účetní jednotky, které jsou subjekty veřejného zájmu a mají více než 500 zaměstnanců. Informace o respektování lidských práv bude povinnou součástí zprávy.
- Evropská komise (GR FISMA³⁹) vypracovala obecná vodítka pro podniky při aplikaci směrnice o nefinančním reportingu.

Úkoly:

- Publikovat obecná vodítka Evropské komise na webových stránkách Národního portálu CSR, Ministerstva průmyslu a obchodu, Ministerstva financí a ve Finančním zpravodaji.
Gestor: MLP, MPO, MF
Termín: 31. 12. 2017
- Informovat o vodítkách v rámci školení či prostřednictvím metodických a informativních materiálů týkajících se nefinančního reportingu.
Gestor: MF
Termín: Průběžně

Veřejné zakázky

Provádí Princip 6

Veřejné zakázky představují jen ve státech OECD 12 % HDP, celosvětově se pak jejich objem odhaduje na více jak 1 000 miliard EUR.⁴⁰ Postavení veřejných zadavatelů na některých trzích je tak silné, že mohou prostřednictvím své tržní síly ovlivnit standardy a praxi v celém odvětví. Řada států proto přímo uzákonila požadavek na určité lidskoprávní standardy u svých dodavatelů. Jiné státy umožňují jejich zahrnutí do smluv. Také některé mezinárodní standardy, např. vodítka ISO 26000, obsahují doporučená kritéria hodnocení lidskoprávních rizik. Právo EU⁴¹ poprvé výslovně odkazuje na tzv. štítkování, tedy umožňuje zahrnout do hodnocení veřejné zakázky štítky a certifikáty osvědčující environmentální, společenské či lidskoprávní vlastnosti produktu nebo dodavatele.

Aspekty ochrany lidských práv lze prostřednictvím veřejných zakázek podpořit vždy po zvážení charakteru veřejné zakázky a předmětu plnění, konkrétní lidskoprávní požadavky je musí vhodně reflektovat. Požadavky na ochranu lidských práv lze v praxi zohlednit v podmínkách účasti v

³⁹ Generální ředitelství pro finanční stabilitu, finanční služby a unii kapitálových trhů.

⁴⁰ <http://ec.europa.eu/trade/policy/accessing-markets/public-procurement/>

⁴¹ Recitál 75 směrnice 2014/24/EU a recitál 85 směrnice 2014/25/EU.

zadávacím řízení nebo v pravidlech pro hodnocení nabídek a musí být ověřitelné například prostřednictvím štítku.⁴² Vždy je vhodné tyto požadavky promítnout do smlouvy mezi zadavatelem a dodavatelem. Při zadávání veřejných zakázek by měly být zohledňovány i otázky ochrany a respektu lidských práv. Zadavatelé by měli vědět, jak při zadávání veřejných zakázek správně reflektovat a vyhodnocovat environmentální a sociální požadavky a ochranu lidských práv jak u dodavatele samotného, tak v rámci možností i u jeho poddodavatelů. Za tímto účelem by měla být vytvořena metodika pro zadávání zakázek v souladu s lidskými právy. Součástí metodiky by měly být i konkrétní praktické příklady včetně vzorových smluvních ustanovení či vzorové zadávací dokumentace. Přílohou metodiky by pak měl být přehled mezinárodních platform a iniciativ, které sdílejí zkušenosti a informace o tématu společensky odpovědných veřejných zakázek. Metodika by měla vznikat po konzultaci a za spolupráce s podnikatelskými svazy.

Stávající stav:

- Směrnice o veřejných zakázkách⁴³ ve svých úvodních ustanoveních výslovně uvádí, že při výběru nejvhodnějšího účastníka zadávacího řízení není vždy nutné posuzovat pouze cenu, ale lze stanovit i požadavky na ochranu životního prostředí a podporu udržitelného rozvoje a zahrnout sociální aspekty. Vytváří tak rámec pro výklad českého zákona.
- Judikatura ESD umožňuje (za dodržení podmínek transparentnosti, nediskriminace a rovnosti) vyžadovat ve veřejných zakázkách různé certifikáty a značky osvědčující environmentální, společenské, lidskoprávní a další podobné dopady zboží.⁴⁴
- Zákon o zadávání veřejných zakázek umožňuje vztáhnout na účastníky zadávacího řízení požadavky v oblasti životního prostředí či sociálních důsledků veřejné zakázky.⁴⁵
- Řada místních samospráv se zapojila do dobrovolných iniciativ pro společensky odpovědné veřejné zakázky, např. Fairtrade Town.⁴⁶
- Vzniká Metodika odpovědného přístupu při zadávání veřejných zakázek a nákupech.

Úkoly:

- Do vznikající Metodiky začlenit i otázky lidských práv.
Gestor: MMR
Spolugestoři: MPSV, MLP
Termín: 31. 12. 2017
- Začlenit do školení pro zadavatele veřejných zakázek informace o sociálním a lidskoprávním kontextu veřejných zakázek a základních možnostech, jak tyto otázky zohlednit.
Gestor: MMR
Termín: 31. 12. 2018

⁴² § 94 zákona č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek.

⁴³ Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2014/24/EU ze dne 26. února 2014 o zadávání veřejných zakázek.

⁴⁴ Rozsudek Soudního dvora EU ze dne 10. 05. 2012 ve věci Evropská komise v. Nizozemské království, C-368/10.

⁴⁵ § 37 odst. 1 písm. d) zákona č. 134/2016 Sb., o zadávání veřejných zakázek.

⁴⁶ <http://stary.fairtrade.cz/5-o-fair-trade/218-kampan-fairtradova-mesta-byla-spustena/>

Veřejné podpory, záruky a dotace

Provádí Principy 4 a 7

Česká republika podporuje exportéry prostřednictvím České exportní banky, a. s. a Exportní garanční a pojišťovací společnosti, a. s. (dále jen ČEB a EGAP). Je povinností státu dohlédnout, aby tato podpora nenapomáhala porušování lidských práv.

1. ledna 2004 vstoupilo v platnost *Doporučení OECD o společných přístupech k životnímu prostředí a ke státům podporovaným vývozním úvěrům*, které obsahuje závazek všech členských zemí nepodporovat prostřednictvím svých institucí takové projekty, které poškozují životní prostředí. V červnu 2012 přijala Rada OECD revidované *Doporučení o společných přístupech pro oficiálně podporované vývozní úvěry a environmentální a sociální due diligence*, které rozšiřuje a posiluje původní ustanovení o environmentální a sociální aspekty oficiálně podporovaných vývozů. Nové Doporučení stanoví jasnější a přehlednější postup při zařazování projektů do jednotlivých kategorií z hlediska jejich vlivu na životní a sociální prostředí v zemích realizace projektů. Hlavní změnou je posílení pozornosti věnované sociálním dopadům projektů a dále aspektů těchto projektů, které mají vliv na lidská práva v zemích realizace projektů.

Stávající stav:

- EGAP se při své činnosti řídí Doporučením Rady OECD pro veřejně podporované exportní úvěry.⁴⁷
- ČEB a EGAP jsou vázány sankčními režimy Evropské unie. Veřejná podpora nebude poskytnuta, měla-li by směřovat státům nebo jednotlivcům, na které Evropská unie uvalila sankce.
- U projektů podpořených ČEB a EGAP, jejichž dopad na životní a sociální prostředí je vyšší, musí žadatel o podporu předložit podrobný posudek o vlivu vybraného vývozu na životní prostředí.

Úkol:

- Je-li to možné, v dotačních smlouvách zohledňovat sociální, environmentální a další nefinanční ukazatele a požadavky na příjemce dotace i na jeho poddodavatele.
- Gestor: Všechna dotčená ministerstva
- Termín: Průběžně

⁴⁷ Recommendation of the Council on Common Approaches for Officially Supported Export Credits and Environmental and Social Due Diligence (The “Common Approaches”) <http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=TAD/ECG%282016%293&doclanguage=en>

Státní podniky a obchodní společnosti s majetkovou účastí státu

Provádí Princip 4

I stát vlastní důležitá podnikatelská aktiva. Státní podniky a obchodní společnosti s majetkovou účastí státu jsou sice samostatnými právními subjekty⁴⁸, avšak fakticky může být jejich činnost výrazně státem ovlivňována, a to prostřednictvím ministerstev vykonávajících vlastnická či zakladatelská práva. Veřejnost tento vztah vnímá a činnost těchto podniků se státem spojuje. Působí-li tyto podniky v zahraničí, je toto pouto vnímáno ještě silněji. Činnost takového podniku může výrazně ovlivnit dobré jméno domovského státu.

Má-li být stát garantem lidských práv, měl by v první řadě zajistit vysoký standard ochrany v podnicích, které založil, a v obchodních společnostech, ve kterých má majetkovou účast. Právní povinnost dodržovat lidská práva mají jak soukromé, tak státní subjekty. Státní podniky a obchodní společnosti s majetkovou účastí státu by však měly dodržovat základní lidskoprávní standardy, i pokud se dostanou do situace, kdy to po nich právní řád výslovně nepožaduje. Taková situace může nastat zejména tehdy, pokud působí v zemích, jejichž právní řád stanovuje nižší standard ochrany. Tyto podniky by měly dbát na vysokou úroveň prevence, aby se neúčastnily porušování lidských práv ani nepřímo (například v rámci dodavatelských řetězců).

Současný stav:

- Státní podniky a obchodní společnosti s majetkovou účastí státu nejsou ze zákona nijak zvýhodněny oproti soukromým společnostem. V řízeních před orgány státu mají rovné postavení a nedisponují žádnými výsadami a imunitami.
- Státní podniky a obchodní společnosti s majetkovou účastí státu mají oproti soukromým společnostem některé zvýšené povinnosti, například v oblasti transparentnosti a poskytování informací.
- Při řízení státních podniků a obchodních společností s majetkovou účastí státu jsou zohledňována Doporučení OECD pro správu a řízení státem vlastněných podniků.⁴⁹

Úkoly:

- Doporučit zástupcům státu vykonávajícím funkci v orgánech státních podniků a obchodních společností s majetkovou účastí státu, aby sledovali nejlepší praxi dodržování lidských práv v daném oboru hospodářské činnosti a zajistili přijímání takových opatření, která povedou k dosahování co nejvyššího standardu jejich ochrany.
Gestoři: Všechna dotčená ministerstva
Termín: Průběžně
- Doporučit státním podnikům a obchodním společnostem s majetkovou účastí státu, aby do svých nově uzavíraných smluv vkládaly doložky, které umožní ukončení smluvního vztahu

⁴⁸ Jejich fungování se řídí zejména zákonem č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, dále zákonem č. 77/1997 Sb., o státním podniku a zákonem č. 90/2012 Sb., o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích).

⁴⁹ <http://www.oecd.org/corporate/guidelines-corporate-governance-SOEs.htm>

v případě, že bude u protistrany či v dodavatelském řetězci odhaleno závažné jednání proti lidským právům či všeobecně uznávaným etickým a morálním standardům.

Gestoři: Všechna dotčená ministerstva

Termín: Průběžně

- Doporučit přistoupení státních podniků a obchodních společností s majetkovou účastí státu, u kterých je to relevantní vzhledem k jejich velikosti a postavení na trhu, ke Global Compact OSN.⁵⁰

Gestoři: Všechna dotčená ministerstva

Termín: Průběžně

- V rámci metodické pomoci samosprávám šířit dokument Můj podnik a lidská práva.⁵¹

Gestor: MF

Spolugestor: MV

Termín: Průběžně

Zahraníční politika

Provádí Principy 7, 9 a 10

Ochrana lidských práv patří k pilířům zahraniční politiky České republiky. Koncepce zahraniční politiky České republiky definuje tři globální cíle, jimiž jsou bezpečnost, prosperita a udržitelný rozvoj, a lidská důstojnost včetně lidských práv, a dva národní cíle, tj. služba občanům a udržení dobrého jména České republiky. Koncepce předpokládá provázanost jednotlivých cílů. Důraz kladený na lidská práva je pak rozpracován v Koncepci podpory lidských práv a transformační spolupráce Ministerstva zahraničních věcí, jejíž aktualizovaná podoba byla schválena v září 2015.

Klíčová je i role zastupitelských úřadů, protože poskytují podnikatelům informace o místním prostředí a místní podnikatelské kultuře, rovněž tak mohou pomoci v případě, kdy už k porušení lidských práv došlo. Inspiraci lze čerpat ze zahraničních materiálů, neboť řada evropských vlád připravila pro své úředníky manuál, jak postupovat při propagaci lidských práv v zahraničí.⁵²

V rámci společné obchodní politiky náleží sjednávání obchodních dohod do výlučné kompetence EU. Dohody sjednává za Unii Evropská komise, která tak jedná jménem členských států, které jí musí vždy udělit mandát. Evropská komise provádí společnou obchodní politiku v souladu se zásadami a cíli Evropské unie, tedy mimo jiné i podporou demokracie, právního státu a lidských práv. Česká republika může se souhlasem Evropské komise sjednávat dvoustranné investiční dohody.

Stávající stav:

- Při zahraničních cestách ústavních činitelů, včetně těch, které jsou doprovázeny podnikateli, jsou otevírána témata lidských práv.
- Česká republika je smluvní stranou řady lidskoprávních mezinárodních smluv, mimo jiné řady úmluv Mezinárodní organizace práce, Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních

⁵⁰ Global Compact je dobrovolná iniciativa podniků, kterou se přihlašují k Cílům udržitelného rozvoje a zavazují se v rámci své činnosti podporovat jejich dosahování. Více informací zde: <https://www.unglobalcompact.org/>

⁵¹ <http://bookshop.europa.eu/cs/m-j-podnik-a-lidsk-pr-va-pbNB3012163/>

⁵² Např. Velká Británie <https://www.gov.uk/government/publications/business-and-human-rights-toolkit>

svobod, Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a dalších.

- Česká republika je již od roku 2000 smluvní stranou Úmluvy o boji proti podplácení zahraničních veřejných činitelů. Orgány činné v trestním řízení v souladu s touto úmluvou stíhají zahraniční korupci, je-li pachatelem český občan.
- Ministerstvo zahraničních věcí již dnes poskytuje podnikatelům široké spektrum informací, které jim mají pomoci při podnikání v zahraničí.
- Vzorová dohoda ČR na podporu a ochranu zahraničních investic odkazuje na mezinárodně uznané standardy a principy společenské odpovědnosti a na Směrnici OECD pro nadnárodní podniky.

Úkoly:

- Podporovat přijetí Obecných principů a tvorbu akčních plánů v dalších zemích.
Gestor: MZV
Termín: Průběžně, vyhodnocení 2020
- Poskytovat skrze zastupitelské úřady podnikatelům v zahraničí radu a pomoc při orientaci v místním prostředí, včetně otázek vlády práva, lidskoprávních otázek a korupčních rizik.
Gestor: MZV
Termín: Průběžně, vyhodnocení 2020
- Aktivně se v rámci Evropské unie účastnit tvorby stanoviska při sjednávání mezinárodních obchodních dohod a v postojích České republiky vyvažovat ekonomickou povahu těchto smluv s cíli podpory demokracie, právního státu a lidských práv.
Gestor: MPO
Termín: Průběžně
- Při sjednávání bilaterálních investičních dohod se snažit o zohlednění nejen hospodářských zájmů, ale také otázek udržitelného rozvoje a ochrany lidských práv ve formě odkazu na úctu k lidským právům a na principy společenské odpovědnosti podniků či na zásady udržitelného rozvoje.
Gestoři: MF, MPO
Termín: Průběžně

II. pilíř

Vláda České republiky očekává, že české podniky, ať už působí v Česku nebo v zahraničí, respektují a budou při veškeré své činnosti respektovat lidská práva, a to alespoň v jistém základním rozsahu, který je popsán dále. Neměly by porušení lidských práv přímo způsobovat, přispívat k němu či s ním být jakkoli spojovány. Měly by vyvinout adekvátní úsilí, aby porušování lidských práv předcházely a měly by se pokusit bránit porušení lidských práv v situacích, kterých se účastní a na které mají vliv.

Vláda České republiky očekává, že podniky, které působí v rizikových odvětvích a oborech, přijmou i nad rámec svých zákonných povinností adekvátní opatření, kterými minimalizují riziko porušení lidských práv.

Východiska II. pilíře: Lidská práva jako morální a etický závazek

Lidská práva bychom neměli respektovat jen proto, že zákon tak stanoví. Účastníky mezinárodních dohod o lidských právech jsou pouze státy. Tyto dohody však vyjadřují shodu mezinárodního společenství na určitých minimálních standardech chování, které by měly být dodržovány za každých podmínek a měly by být zaručeny každému člověku. Z lidskoprávních norem neplyne jen právní závazek, ale i morální a etická odpovědnost, nezávislá na státní moci a jejím vynucování práva. Respekt k lidským právům je právní povinností i minimem podnikatelské etiky. Většina podniků dnes respektuje lidská práva zcela samozřejmě, a řada z nich již přijala nadstandardní závazky, které mají tento respekt posílit a uvést do praxe.

I. pilíř se zaměřuje na povinnost státu zajistit ochranu lidských práv zejména právem a jeho vynucováním. II. pilíř vymezuje rozsah odpovědnosti podniků respektovat lidská práva, bez ohledu na to, zda veřejná moc v daném státě takový respekt vyžaduje a vynucuje. Přihlášením se k principům druhého pilíře dávají podniky najevo, že lidská práva vnímají jako morální a etickou povinnost. II. pilíř tak pomáhá chránit lidská práva v situacích, kdy státní moc sama není účinná. Přihlášení se k II. pilíři však má smysl i v zemích, kde stát lidská práva chrání dostatečně. Porušení lidských práv není vždy důsledkem nefungující regulace v zemi s nedostatečně naplněnými principy právního státu. Může být důsledkem nevědomosti či nedostatečné péče. Opatření přijatá v rámci II. pilíře pak pomáhají odhalovat skrytá rizika a efektivně předcházet problémům.

Zavedení efektivních mechanismů k zajištění respektování lidských práv má kromě morální a etické roviny i rovinu čistě pragmatickou: Zásah do lidských práv je újmou, jejíž náhradu lze žádat soudně. Moderní právní řády umožňují přiznat náhrady ve značné výši a s rozsudkem může být spojena mimořádná negativní publicita u zákazníků, partnerů i široké veřejnosti. Dostatečné kontrolní mechanismy a důkladná due diligence v souladu s nejlepší praxí mohou umožnit vyhnout se těmto rizikům či je alespoň omezit, a to i v případě, že k újmě již došlo. Etický kodex jistě nemůže sloužit jako nástroj ke zproštění odpovědnosti v případě, že zákon zavádí takzvanou striktní, neboli objektivní odpovědnost. Ve většině případů však zákon umožňuje zprostit se odpovědnosti, pokud podnik prokáže, že učinil vše, co lze rozumně požadovat, aby újmě předešel. Přijetí dostatečných a skutečně fungujících vnitřních kontrolních mechanismů může sloužit jako důkaz, že podnik vyvinul adekvátní úsilí, a v konečném důsledku tak může být vyloučeno jeho zavinění. Podnik pak nemusí

nést odpovědnost za újmu či může svou odpovědnost aspoň omezit. V trestním řízení pak může důsledné používání těchto nástrojů vést i ke zproštění trestní odpovědnosti.⁵³

Rozsah a obsah povinnosti respektovat lidská práva

Respektování lidských práv má pro podnikatele tři rozměry:

- **Nedopouštět se porušování lidských práv:** Týká se aktivního jednání podnikatele, bezprostředních dopadů rozhodnutí a podnikatelské činnosti. Může se jednat například o:
 - o Zdraví či život ohrožující pracovní podmínky zaměstnanců.
 - o Odmítání zákazníka na základě rasy.
 - o Zničení zdroje vody, trvalé poškození půdy, zdraví ohrožující emise.
- **Nepřispívat k porušování lidských práv:** Podnikatel sám se porušení nedopouští, ale svým jednáním jej umožní, usnadní, dopomůže mu. Může se jednat například o:
 - o Poskytnutí osobních údajů zákazníků nedemokratickému režimu.
 - o Uvádění produktů, které mohou poškodit zdraví.
 - o Podílení se na veřejných zakázkách, které jsou spojeny s činnostmi poškozujícími lidská práva.
 - o Nátlak na dodavatele, aby obcházeli bezpečnostní a pracovněprávní standardy.
- **Nebýt spojován s porušováním lidských práv:** Týká se činností jiných osob, o kterých podnik ví a má na ně vliv, případně jsou úzce spojeny s vlastním podnikáním. Může se jednat například o:
 - o Úvěrování těžebního projektu, který vede k trvalým škodám na životním prostředí.
 - o Využívání dodavatelů či poddodavatelů, kteří využívají dětskou práci či jinak svou činností porušují lidská práva.

Která lidská práva? Státy nesou odpovědnost za plné spektrum lidských práv. Podniky jsou povinny respektovat ta práva, kterých se může jejich činnost dotýkat, a to určitě v minimálním, všeobecně uznávaném základním standardu, který plyne:

- ze Všeobecné deklarace lidských práv,
- z Mezinárodního paktu o občanských a politických právech,
- z Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech a
- ze základních úmluv Mezinárodní organizace práce⁵⁴.

Tato práva jsou konkretizována v řadě dalších specifických instrumentů, například Směrnici OECD pro nadnárodní podniky.

V praxi se bude jednat například o zákaz nucené práce, dětské práce, život a zdraví ohrožujících pracovních podmínek, zákaz diskriminace na pracovišti, bránění sdružování a kolektivnímu vyjednávání atd. Pokud jde o vnější dopady činnosti podniku, může jít například o zákaz nuceného zabírání pozemků a vysídlování obyvatel, zákaz zabránění či znehodnocení přírodních zdrojů, na kterých je místní komunita životně závislá, zákaz ničení kulturních památek atd. Ve vztahu ke státu je třeba

⁵³ § 8 odst. 5 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

⁵⁴ Za „základní úmluvy“ je považováno 8 úmluv, které se týkají nucené práce (úmluvy z roku 1930 a 1957), svobody sdružování, práva na kolektivní vyjednávání, rovného odměňování, diskriminace, minimálního věku zaměstnanců a odstranění dětské práce.

odmítnout zneužití násilí a veřejné moci v zájmu podniku (např. žádost o násilné potlačení pokojné demonstrace) či netransparentní lobbying, jehož důsledkem by mohlo být snížení lidskoprávního standardu v zemi. Tento výčet není vyčerpávající, řada podniků se může dostat do střetu s jinými právy a principy, specifickými pro určitou zemi a odvětví. Například výrobce vojenského materiálu by neměl dodávat zboží režimu, u kterého je vysoké podezření na zneužití proti civilistům, či vyrábět mučicí nástroje. IT podnik by se neměl podílet na cenzuře či shromažďovat osobní údaje, není-li ochrana proti zneužití.⁵⁵

Kde respektovat? Na rozdíl od státu, jehož povinností je chránit lidská práva všude, kde vykonává jurisdikci, odpovědnost podniku se odvíjí od toho, kde má reálný vliv a jakou má nad situací kontrolu:

- **Pracoviště, vnitřní struktura společnosti:** Zde má podnikatel největší vliv. Situaci může ovlivňovat přímými pokyny nadřízených podřízeným či přes vnitřní dokumenty, směrnice a předpisy.
- **Koncern:** Jsou-li různé podniky podrobeny jednotnému řízení, je třeba je pro účely respektu k lidským právům chápat jako jeden celek – rozhodující je stav faktický, nikoliv právní. Mateřská společnost se nezproští odpovědnosti tím, že nežádoucí aktivity převede na dceřinou společnost. Je na podnikateli samotném, jak nastaví vztahy v koncernu, nikdy by se však neměl vzdát dohledu nad takto zásadními otázkami.
- **Dodavatelský řetězec a obchodní partneři:** Podnikatel by měl mít zájem na tom, aby jím využívané součástky, suroviny i externí služby nebyly spojeny s porušováním lidských práv (např. „poznámenány“ dětskou prací). Podnikatel zde nemá přímou kontrolu, může však dojednat příslušné smluvní doložky a v extrémním případě změnit dodavatele. Nástroji mohou být podmínky tendrů, lidskoprávní doložky ve smlouvách (možnost smlouvu vypovědět, dojde-li ke zjištění závažného jednání; možnost kontroly), požadavek mezinárodně uznávané certifikace atd.
- **Místní komunita:** Podnikatel by si měl být vědom dopadů své činnosti na místní komunitu a snažit se negativní dopad omezit. Měřítkem by nemělo být, co zákon umožní či zakáže, ale i reálný dopad na život lidí. Hlavním nástrojem zde je aktivní komunikace a transparentní spolupráce.
- **Vláda a stát:** Role podnikatele jako lidskoprávního aktéra přichází v úvahu zejména v situacích, kdy vláda sama nerespektuje mezinárodní závazky či porušuje lidská práva v souvislosti s činností podniku. Nástrojem může být veřejné odmítnutí nezákonných praktik, transparentní lobbying, samoregulace a vytváření vlastních standardů nad rámec zákona, v extrémním případě odchod ze země.

Jak respektovat? Doporučená opatření se liší podle velikosti podniku, podle trhu, na kterém působí, podle odvětví a řady dalších faktorů. Pracovní skupina OSN pro byznys a lidská práva doporučuje zejména:

- Přijmout a navenek komunikovat **závazek**, kterým se společnost přihlásí ke své lidskoprávní odpovědnosti.
- Zavést a uplatňovat vnitřní kontrolní mechanismus, tzv. „**lidskoprávní due diligence**“.

⁵⁵ Úřad vysokého komisaře OSN pro lidská práva publikoval dokument „Human Rights Translated,“ který vysvětluje, co konkrétně znamenají lidská práva pro podnikatele, včetně řady praktických příkladů. <https://www.unglobalcompact.org/library/259>

- Mít připravené **vnitřní postupy nápravy** pro případ, že k zásahu do práv již došlo.
- O těchto nástrojích **informovat veřejnost**.

Tyto nástroje budou podrobněji popsány dále. Každý podnik má přitom možnost zvolit si vlastní „mix“ nástrojů, který bude nejlépe odpovídat situaci a bude dostatečně účinný. Podnik by měl mít takováto opatření zavedena v případě, že s jeho činností, produkty, službami nebo obchodními vztahy mohou souviset rizika porušování lidských práv. Pokud žádná opatření neuplatňuje, měl by být připraven vysvětlit, proč nejsou potřebná.

Závazek

Podnik, který se při své činnosti setká s riziky porušování lidských práv, by měl v první řadě dát veřejně najevo, že si je vědom těchto rizik a je připraven se s nimi vypořádat. Vnější projevem tohoto respektu je veřejně komunikovaný podnikový závazek.

Vláda České republiky doporučuje podnikům, aby přijaly vnitropodnikové závazky podle níže uvedených doporučení. Doporučuje při tvorbě závazků a etických kodexů vycházet z uvedených mezinárodních úmluv a z Obecných zásad OSN nebo dalších mezinárodně uznávaných standardů (například Global Compact nebo sektorová doporučení OECD). Přijetí těchto závazků by nemělo být pouze formální deklarací, ale měly by následovat konkrétní kroky k jejich implementaci. Společnosti, které se aktivně přihlásí ke své lidskoprávní odpovědnosti, dávají dobrý příklad celému odvětví a pomáhají šířit dobré jméno České republiky v zahraničí.

Co by měl závazek obsahovat?

- **Vymezení**, komu náleží lidská práva, kterých se závazek týká.
- **Shoda s vnitrostátním právem a základními mezinárodními právními standardy**⁵⁶: Je-li národní právo v rozporu s mezinárodně uznávanými lidskoprávními požadavky, musí podnikatel hledat cesty, jak ctít mezinárodní standardy a nedostat se do rozporu s vnitrostátním právem.
- **Lidská práva jako otázka „legal compliance“**: I když právo hostitelského státu lidskoprávní standardy nevynucuje, přistupovat k nim v rámci vnitřního rozhodování, jako by šlo o požadavky práva.
- **Řešení mezních situací**: Jak postupovat, pokud závazek nebude možné plně uplatnit, např. pro rozpor s právem hostitelského státu nebo s požadavky monopolního dodavatele.
- **Mechanismy kontroly**, hodnocení a implementace.
- **Rámce pro konzultaci** s dotčenými skupinami veřejnosti či jejich zástupci (této otázce je níže věnována samostatná sekce).
- **Vztahy k partnerům**: Vnitřní dokument nemůže určovat jednání obchodních partnerů, může je však nepřímou ovlivnit. Podnikatel by tak měl v rámci závazku stanovit, jaký standard péče očekává od svých partnerů a dodavatelů, a pokud mu to jeho postavení umožňuje, realizovat jej například pomocí podmínek tendrů nebo smluvních doložek.
- **Ochrana whistleblowerů**: Zahrnuje jednak návod pro zaměstnance, jak postupovat při odhalení protiprávního jednání, jednak ochranu před odplatou.

⁵⁶ Zejména Všeobecná deklarace lidských práv, Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Mezinárodní pakt o hospodářských sociálních a kulturních právech a základní úmluva ILO.

- **Přiměřené školení, vzdělávání a osvěta.**
- **Mechanismy nápravy a řešení sporů mezi podnikem a případnými poškozenými v rámci podniku.**
- **Transparentnost, ustanovení o informování veřejnosti.**

Aby byl závazek efektivní, měl by navíc splňovat následující formální a procesní kritéria:

- **Schválení na nejvyšším stupni řízení:** Představenstvo, generální ředitel apod.
- **Odborné zpracování:** U malého podniku stačí převzít některý ze vzorových dokumentů, nadnárodní společnosti s komplexním podnikáním by si měly vypracovat závazek šitý na míru.
- **Konkrétní očekávání od konkrétních osob:** Závazek by neměl být obecnou deklarací, ale měly by z něj plynout konkrétní důsledky pro zaměstnance i vedení, včetně určení odpovědnosti za jeho implementaci a kontrolu. Nezbytnou součástí je seznámení zaměstnanců s tímto závazkem, včetně důsledků jeho porušení.
- **Implementace:** Další vnitřní politiky, směrnice a instrukce je třeba uvést do souladu se závazkem, případně vytvořit nové. Zcela klíčová je vymahatelnost v rámci vnitřních procesů.
- **Působnost v celém koncernu:** Má-li podnik faktický vliv na fungování jiných podniků, zejména prostřednictvím ovládacích vztahů v rámci koncernu, měl by závazek platit i pro ně.
- **Aktualizace:** Závazek by měl být pravidelně revidován a aktualizován.

Je v pořádku a žádoucí, pokud si podnik upraví zásady Obecných principů na míru svému podnikání, pokud se při takové úpravě neztratí jejich podstata a smysl. Příkladem je oborový kodex Electric Industry Code of Conduct, který konkretizuje a aplikuje Obecné principy na specifické potřeby elektrotechnického průmyslu. Tento kodex byl vytvořen organizací Electronic Industry Citizenship Coalition a byl přijat i několika společnostmi v České republice.

Závazek není pouze vnitřním dokumentem. Podnik jím dává veřejně najevo, že si je své lidskoprávní odpovědnosti vědom, a že ji bere dostatečně vážně. Kromě publikace na webové stránce by měl být závazek součástí komunikace s dodavateli, investory, obchodními partnery a dalšími skupinami. Součástí komunikace by měly být tyto informace:

- Jak závazek **vznikl**?
- Kterých **cílových skupin** (nositelů práv) se týká?
- Jak bude **šířen** mezi ty, jichž se týká?
 - o Mezi ty, jež jej mají implementovat (zaměstnanci, dodavatelé).
 - o Mezi nositele práv, jež má chránit.

Due diligence

Vláda České republiky doporučuje podnikům, aby zvážily zavedení vnitropodnikového mechanismu due diligence pro vyhledání a odstranění lidskoprávních rizik, případně aby zařadily lidskoprávní rizika jako další kritérium hodnocení v rámci existujících mechanismů due diligence.

Termín „due diligence“ je v obchodních kruzích obecně známý a označuje hloubkovou prověrku podniku či připravované transakce. Pracovní skupina pro byznys a lidská práva při OSN definuje lidskoprávní due diligence jako **proces k identifikaci a zhodnocení lidskoprávních rizik, sérii kroků, které vedou k pochopení, jak aktivity společnosti mohou ovlivnit lidská práva. Součástí musí být i adekvátní reakce na zjištění.** Zásadní rozdíl mezi rizikem finančním a lidskoprávním je ten, že zatímco finanční audit a finanční due diligence zkoumá dopady na podnik samotný, lidskoprávní due diligence zkoumá dopady na třetí osoby – nositele lidských práv (zákazníky, osoby žijící v okolí podniku či ovlivněné jeho činností).

Vyhledání a odstranění lidskoprávních rizik by se mělo stát součástí všech významných obchodních operací. Nejen proto, že odhalené porušování lidských práv může ve svém důsledku vést ke značným finančním ztrátám (odškodné, ztráta zákazníků, poškození dobrého jména), ale zejména proto, že lidskoprávní újmu nelze na rozdíl od majetkové škody tak jednoduše napravit.

Účinný due diligence mechanismus by měl splňovat tato kritéria:

- **Zvážení rizik vnitřních** (plynoucích z vlastní činnosti podniku) i **vnějších** (zejména od obchodních partnerů a dalších osob, se kterými podnik spolupracuje).
- **Identifikace rizik již nastalých** (cílem je jejich odstranění) i **potenciálních** (cílem je zabránit vzniku újmy).
- **Přizpůsobení mechanismu** velikosti podniku, povaze činnosti, místním specifikům.
- **Implementace mechanismu** v systému vnitřního řízení.
- **Pravidelné aktualizace mechanismu** podle měnících se podmínek.
- **Využití zkušeností a znalostí nezávislých expertů**, kteří působí mimo podnik, nebo si udržují vysokou míru osobní nezávislosti.
- **Zapojení zaměstnanců**, neboť ti by měli mít možnost upozornit na rizika a pomáhat s jejich odstraněním.
- **Zapojení bezprostředně dotčené veřejnosti**, zainteresovaných osob v rámci komunity a ohrožených skupin do tvorby mechanismu.

Zapojení veřejnosti může mít mnoho podob. V první řadě může jít o konzultace s těmi, jichž se činnost podniků týká (držitelů lidských práv). Ti mohou nejlépe upozornit na problémy, které jim hrozí. Stejně tak by měli být do věci zapojeni zaměstnanci, kteří musí vědět, jak naložit s poznatky, které zjistili při své činnosti. V neposlední řadě může mít účast veřejnosti podobu externích stanovisek expertů, oponentních názorů atd.

Většina podniků má již dnes zavedené kontrolní mechanismy, které lze s drobnými úpravami aplikovat i na lidskoprávní rizika. Zejména se jedná o tzv. mechanismy compliance, kterými podniky sledují požadavky právních předpisů, požadavky regulátorů, investorů a kapitálových trhů (podmínky účasti na burze atd.). Podnikatel by měl chápat povinnost respektovat lidská práva jako otázku

legal compliance. I když povinnost dodržovat lidská práva v rámci podnikatelské činnosti neplyne přímo z právního řádu dané země, podnik může postupovat, jako by tomu tak bylo, a v otázkách vnitřního rozhodování přiznat morálním a etickým pravidlům váhu zákona. To mu umožní zapojit ochranu lidských práv do stávajících mechanismů kontroly právních povinností. Tím podniky dostojí své povinnosti respektovat lidská práva a vynakládat náležitou péči při minimálních dodatečných nákladech a mohou jim tak vzniknout i výrazné úspory.

Lidskoprávní audit by měl být v určité míře prováděn i u činnosti subjektů mimo vlastní podnik, např. v dodavatelských řetězcích. Podnik se může podílet na porušování lidských práv i svou nedbalostí, a to i prostřednictvím svých dceřiných společností a dodavatelů. Ačkoliv takové jednání nemusí být vědomé či úmyslné, podnik se tím nezbujuje odpovědnosti – takové jednání může být chápáno jako forma nedbalosti či zanedbání adekvátního dohledu. A to jak před soudem, tak i v očích veřejnosti.

I když u externího subjektu nelze provádět tak hloubkový audit jako u sebe, měla by být identifikována nejrizikovější místa, určeno, kdo nese odpovědnost za porušení práv, a v případě, že je to možné a proveditelné, požadovány konkrétní kroky k odstranění těchto rizik. Pokud dojde k identifikaci rizik mimo vlastní podnik, měl by podnikatel využít jakýkoliv vliv, aby jim zabránil. Mohl by tak učinit např. formou sdílení dobrých postupů a vlastních zkušeností. Pokud sám podnikatel nemá takový vliv, může využít spojení s dalšími subjekty (zákazníky, dodavateli, obchodními asociacemi, odbory, orgány veřejné správy). Pokud nemá možnost toto chování ovlivnit, měl by případně zvážit možnost ukončení spolupráce.

Rozhodne-li se podnikatel výsledky due diligence zveřejnit, měl by:

- Zvolit **formu srozumitelnou** pro širokou veřejnost. Kromě „klasických“ zpráv a reportů může jít o osobní setkání, on-line diskuze, veřejné projednávání.
- Zvolit rozsah a frekvenci tak, aby poskytl všechny potřebné informace, ale **nezahltl čtenáře**.
- Zveřejnit jak **identifikovaná rizika, tak i kroky** k jejich odstranění.
- Nezveřejňovat informace, které by **ohrožily soukromí či jiné oprávněné zájmy** zaměstnanců a dalších osob, jakož i obchodní tajemství.

Odstranění následků

Vláda České republiky doporučuje podnikům, které se byt jen teoreticky mohou setkat s lidskoprávním rizikem, aby měly připravené postupy pro případ, že svou činností způsobí lidskoprávní újmu. Cílem by mělo být smírné vyřešení sporu a náprava.

Kdokoliv se může se svým sporem obrátit na orgán státu, tedy úřad či soud, aby spor autoritativně rozhodl. Soudní řízení však není nejvhodnějším nástrojem vždy a pro všechny typy sporů. Navíc, soudní spor může být pro podnik spojen s negativní publicitou. Kde to míra a povaha zásahu umožňují, je vhodné pokusit se o mimosoudní řešení sporů, které se sice nehodí pro všechny typy sporů, ale v mnoha případech může být rychlejší, méně nákladné a bývá poškozenými i lépe přijímáno.

Alternativní způsoby řešení sporů mohou mít podobu strukturovaného dialogu, mediace nebo rozhodčího řízení. Lze přitom využít širokou škálu nápravných prostředků - vedle zadostiučinění

poskytovaného v penězích by tak měly být nabídnuty i nefinanční možnosti nápravy, zejména veřejná omluva, obnovení předchozího stavu, zajištění a proplacení odborných služeb (např. zdravotní služby, vyčištění vodního zdroje), poskytnutí nepeněžních majetkových hodnot (např. náhradních pozemků, zboží). Při volbě formy by mělo být přihlíženo zejména k přáním a zájmům poškozených. Nedílnou součástí mechanismu je zajištění, že porušení se již nebude opakovat.

Mechanismy nápravy mohou být uplatňovány ve spolupráci s dalšími (externími) subjekty. Lze využít např. služby některých státních orgánů, které poskytují služby mimosoudního řešení spotřebitelských sporů (Česká obchodní inspekce, Česká telekomunikační úřad, Finanční arbit, Energetický regulační úřad).

V případě, že spor skončí před soudem, by podnikatel neměl zaujmout a priori defenzivní postoj. V mnoha případech může být vhodnější přiznat určitá dílčí pochybení, která jsou nesporná, a snažit se o dosažení dohody a smíru.

Logickým závěrem je přijetí opatření, která zabrání opakování podobného incidentu v budoucnu.

Transparentnost

Obecné principy kladou důraz na otevřenost a transparentnost, což v praxi znamená komunikaci s veřejností, se zaměstnanci i s dalšími zainteresovanými skupinami. Podnikatel by měl dát veřejně najevo, že si je vědom své odpovědnosti, že ji nepřijímá pouze formálně, ale že ji bere jako součást obchodní etiky. Součástí této probíhající komunikace pak může být nejen veřejnost, ale také investoři, obchodní partneři a potenciální zaměstnanci, pro které se tak podnik stává zajímavějším partnerem či pracovištěm. Komunikace může být jednostranná (např. různé formy nefinančního reportingu), nebo oboustranná (např. veřejné projednávání záležitostí obecného zájmu).

Vláda České republiky doporučuje podnikům, s jejichž aktivitami, produkty, službami nebo obchodními vztahy jsou spojena rizika závažných porušení lidských práv, aby formálně informovaly o tom, jak tato rizika řeší, a to i v situacích, kdy jim zákon tuto povinnost neukládá. Vláda doporučuje všem společnostem, které reportují o lidských právech, vzít v úvahu Reportovací rámec pro Obecné principy OSN pro byznys a lidská práva.⁵⁷ Reportování by mělo poskytovat relevantní informace, aniž by došlo k zahlcení čtenáře. Vláda dále doporučuje, aby rozsáhlé projekty s velkým potenciálním dopadem na třetí osoby byly veřejně představeny a projednány.

Dobrovolný nefinanční reporting

V Evropské unii mají velké společnosti povinnost publikovat některé nefinanční informace, včetně informací o lidskoprávních záležitostech.⁵⁸ Menší podniky však mohou reportovat dobrovolně, zejména pokud působí v odvětvích či v zemích, kde hrozí zvýšené riziko zásahu do lidských práv. Transparentnost má značnou autoregulační funkci a usnadňuje určení odpovědné osoby v rámci složitých korporátních struktur. Usnadní podniku vyhodnotit a zmapovat rizika a zároveň dává veřejnosti najevo, že je společnost nebere na lehkou váhu.

⁵⁷ <https://www.ungpreporting.org/>

⁵⁸ Viz I. pilíř, kapitola Nefinanční reporting.

Co by měla zpráva obsahovat? Na rozdíl od finančního výkaznictví, které se řídí propracovanými a mezinárodně respektovanými standardy, v oblasti lidských práv standardy teprve vznikají. Ve zprávě by však neměly chybět následující informace:

- **Zda existuje lidskoprávní závazek**, jak byl vytvořen, čím práv se týká, jak je komunikován a zda a jak je v podniku řešena odpovědnost za jeho dodržování.
- **Označení klíčových otázek**, tedy určení oblastí, které společnost vnímá z hlediska své činnosti jako rizikové, nebo do kterých nejsilněji zasahuje. Dále informace o tom, jak byly tyto otázky určeny, a pokud společnost působí ve více zemích, informace, kterých zemí se týkají.
- **Informace o způsobu řešení těchto rizik** a přijatých opatřeních.
- **Významné události**, ke kterým došlo v posledním roce.

Podnik může pravidelné nefinanční zprávy publikovat v mnoha formách, buď jako součást výroční zprávy, či zcela samostatně. V každém případě by však měly být přístupné na internetových stránkách podniku. Nefinanční zpráva by neměla představovat formalitu, ale měla by obsahovat podstatné informace, relevantní pro posouzení dopadu činnosti podniku. Na druhou stranu by měla být stručná a soustředit se na to relevantní. Mateřské společnosti by měly zahrnout informace o činnosti svých dceřiných podniků.

Ne vždy jsou lidskoprávní závazky přesně vyhodnotitelné. Podnikům by měla být ponechána možnost vyhodnocovat své závazky podle vlastních vnitropodnikových schémat a kritérií. Avšak je-li to možné, měly by být používány standardizované ukazatele, včetně historického vývoje. Doporučuje se zvolit některé mezinárodně uznávané standardy pro nefinanční výkaznictví, například:

- Standardy pro nefinanční výkaznictví postavené na Obecných principech pro byznys a lidská práva⁵⁹
- Global reporting initiative, mezinárodní nezávislá organizace specializující se na reporting dopadů činnosti podniků v oblasti lidských práv, životního prostředí a korupce⁶⁰
- Integrated Reporting (IR)⁶¹

Transparentní projednávání záležitostí obecného zájmu

Pokud podnik chystá velký projekt, se kterým mohou být i pouze potenciálně spojena lidskoprávní rizika, doporučuje se otevřená komunikace se všemi zainteresovanými skupinami. Jednání by se mělo řídit následujícími zásadami:

- Mělo by proběhnout v dostatečně rané fázi.
- Měl by být zapojen vrcholný management, či alespoň osoby s dostatečnou rozhodovací pravomocí.
- Forma má korespondovat se závažností rizik, rozsahem projektu, schopnostmi a možnostmi adresátů (internetový formulář, veřejná setkání, osobní návštěvy).
- Jazyk jednání by měl být srozumitelný. Složitý právnícký či ekonomický jazyk nemusí být nezasvěcenými účastníky pochopen a může být mylně vnímán jako snaha cosi zakrýt.

⁵⁹ <http://www.ungpreporting.org/>

⁶⁰ <https://www.globalreporting.org/Pages/default.aspx>

⁶¹ <http://integratedreporting.org>

- Není-li přímá účast určité skupiny možná, lze komunikovat s jejich zástupci, či s odborníky znalými situace.

Spolupráce

Podniky ve stejném oboru či ve stejné zeměpisné oblasti čelí podobným problémům a je výhodnější, pokud jim čelí společně. Výsledkem spolupráce může být jednak výměna dobrých zkušeností a příkladů z praxe, ale i vytvoření nových nástrojů (zejména uzavírání sektorových dohod či přijímání sektorových standardů). Nejen že tak podniky ušetří náklady a využijí „úspor z rozsahu“, ale mohou tak bojovat proti nekalé konkurenci podnikatelů, kteří základní standardy nedodržují.

Ideální platformou pro řešení lidskoprávních otázek jsou obchodní komory, průmyslové asociace a profesní komory, a dále dobrovolné iniciativy, které umožňují sdílet dobrou praxi a rovněž uplatňovat neformální vliv na ostatní podnikatele v sektoru. Nejvhodnější a nejefektivnější jsou však projekty, kterých se kromě podnikatelů účastní i další zainteresované strany.

Vláda České republiky doporučuje průmyslovým svazům a dobrovolným sdružením podnikatelů, aby při své činnosti šířily povědomí o Obecných principech a doporučovaly svým členům jejich zapracování do vnitřních firemních dokumentů.

Dokumenty a zdroje informací

Úřad vlády České republiky shromáždí vzorové dokumenty, metodiky a materiály určené podnikům pro lepší plnění úkolů v této kapitole a zveřejní je na Národním portálu pro společenskou odpovědnost:

<http://narodniportal.cz/>

III. pilíř

Ochrana lidských práv je povinností států a její součástí je i poskytnutí efektivního a účinného prostředku nápravy pro ty, kdo byli na svých právech dotčeni. Článek 36 Listiny základních práv a svobod říká: „Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.“ Třetí pilíř národního akčního plánu má zajistit, aby toto právo bylo v oblasti byznysu a lidských práv reálně a bez zbytečných překážek dostupné každému a aby vedlo k dosažení efektivní nápravy.

Třetí pilíř však není jen rámcem pro lepší fungování soudů. Náprava může být dosaženo i mimo soud. Do třetího pilíře patří i kvazisoudní tribunály, úřady rozhodující spory, neformální instituce ombudsmanského typu či mediační instituce (například Národní kontaktní místo⁶², které představuje neutrální platformu vytvořenou vládou⁶³ za účelem projednávání stížnosti týkajících se porušení Směrnice OECD pro nadnárodní podniky). Konečně, ideální spor je takový, ke kterému nedošlo. Do třetího pilíře patří i prostředky předcházení sporům u samotných podniků.

Primárním cílem třetího pilíře je dosažení nápravy. Náprava může přitom mít nejrůznější podobu - omluva, uvedení v předešlý stav, finanční či nefinanční kompenzace nebo potrestání viníka. Cílem je nejen napravit újmu, ale také zabránit opakování, ať už pomocí vynutitelných soudních rozhodnutí, nebo jiných, méně formálních záruk.

Prostředky soudní: Ačkoliv v České republice neexistují zásadní právní překážky v přístupu k soudu, je zde řada překážek faktických. Šetření Doing Business Světové banky hodnotí velmi příznivě organizaci soudů a kvalitu rozhodování v České republice, kritizuje však délku a náklady řízení pro podnikatele. Vymožení platby z modelové smlouvy trvá v průměru 611 dní, náklady na vymáhání dosahují až třetiny jistiny.⁶⁴ Z toho samotný výkon rozsudku zabírá v průměru 113 dní, náklady na exekuci představují téměř polovinu nákladů celého řízení. Celkově se ČR umístila na 68. místě ze 190 hodnocených zemí. Vláda České republiky soustavně analyzuje fungování soudní soustavy a snaží se délkou soudního řízení snížit a soudy oprostít od zbytečné administrativy a tím celý soudní systém zefektivnit. To však nesmí být na úkor kvality rozhodování a práv účastníků. Zlepšováním vymahatelnosti práva se zabývají i další vládní strategie, například Strategie mezinárodní konkurenceschopnosti či Priority spotřebitelské politiky 2015 - 2020.

Jako hlavní překážky rychlého a efektivního vymáhání práva byly identifikovány:

- Zahlcenost soudů a přílišná administrativa.
- Nízké povědomí o formách a možnostech alternativního řešení sporů.
- Vysoké náklady na profesionální právní pomoc.

Česká republika považuje soudy za základní prostředek nápravy pro ty, kdo se domnívají, že byli dotčeni na svých právech. Nemůže však jít o prostředek jediný.

⁶²<https://www.mpo.cz/cz/zahranicni-obchod/narodni-kontaktni-misto/narodni-kontaktni-misto-pro-implementaci-smernice-oecd-pro-nadnarodni-podniky--223631/>

⁶³ Viz usnesení vlády ČR ze dne 16. října 2013 č. 779.

⁶⁴ <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/czech-republic#enforcing-contracts>

Prostředky mimosoudní státní: Prostředky nápravy mohou poskytnout i jiné orgány státu. Mohou to být jak prostředky následné, tak i prostředky preventivní.

Nástrojem předběžné ochrany je povolování různých aktivit, které mohou být rizikové, zejména průmyslových provozů s velkým dopadem na okolí. Veřejnost má právo se těchto řízení účastnit. Je nezbytné zajistit, aby zapojení veřejnosti nebylo komplikované, aby veřejnost byla informována srozumitelným jazykem a přístupnou formou. Na druhou stranu, zapojení nesmí působit obstrukčně a řízení zbytečně prodlužovat a prodražovat.

Úřady v řízeních o deliktech poskytují především následnou ochranu – pokud dojde k porušení zákona, úřad může z vlastní iniciativy či na podnět nařídit nápravu a případně uložit sankce. Je nezbytné, aby úřady důsledně vyhledávaly a stíhaly porušení zákona a aby sankce byly účinné a vymahatelné.

Konečně, úřady mohou řešit některé typy sporů. Takové řízení je zpravidla rychlejší a méně formální než před soudem. Je třeba, aby řešení sporů úřadem bylo zvoleno skutečně pouze v oblastech, kde je to s ohledem na povahu sporu vhodné. Rozhodnutí musí být následně přezkoumatelné soudem.

Prostředky mimosoudní nestátní: Česká republika uznává přínos a výhody alternativního řešení sporů. Alternativní řešení sporů je často rychlejší, levnější, méně formální a přístupnější účastníkům. Je-li dosaženo smírného řešení, strany sporu jej akceptují lépe než autoritativní rozhodnutí. Z těchto důvodů Česká republika vítá a podporuje rozvoj alternativních platforem pro řešení sporů u nestátních subjektů, zejména spotřebitelských organizací, odborových organizací a průmyslových asociací. Jakýkoliv nástroj alternativního řešení sporů však nesmí omezit přístup k řádnému soudu. Musí tedy vždy být zajištěno, že pro alternativní řešení se obě strany rozhodly vědomě a dobrovolně, vyjma situací, kdy účast na mimosoudním řešení ukládá přímo zákon⁶⁵. V žádném případě však nesmí být porušena ochrana slabší strany (např. spotřebitele).⁶⁶

Především je však třeba připomenout, že ideální stav je takový, ve kterém ke sporu vůbec nedojde. Žaloba u soudu není začátek sporu, ale až poslední fáze, pokud se nedaří spor urovnat dříve. Podniky samotné by měly nabízet formalizovaný mechanismus pro smírné urovnání sporů. Nástroje řešení sporů nabízené státem by pak měly dbát na prevenci a aktivně pomáhat v hledání smírného řešení.

Následuje výčet oblastí, kde Česká republika vidí největší prostor pro zlepšení, shrnutí stávajícího stavu a posledního vývoje v těchto oblastech a návrh dalších opatření.

⁶⁵ Toto je případ prodávajících, tj. podnikatelů poskytujících zboží a služby podle systému mimosoudního řešení spotřebitelských sporů podle § 20s zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele.

⁶⁶ Důvodem povinné účasti podnikatelů v systému je právě zajištění řádné ochrany spotřebitele.

Zastupování před soudem, právní pomoc

Soudní řízení, ve kterém se posuzují otázky byznysu a lidských práv, mohou být často velmi složitá a komplexní. Poškození v těchto sporech jsou navíc často ekonomicky či fakticky slabší stranou sporu (spotřebitelé, zaměstnanci, příslušníci menšin apod.) a nedisponují finančními prostředky na adekvátní právní pomoc. Evropský soud pro lidská práva zastává názor, že efektivní přístup k soudu, včetně dostupné právní pomoci, je nedílnou součástí ochrany lidských práv.⁶⁷ Stát by tedy měl přijmout taková opatření, která zajistí všem bez rozdílu možnost se efektivně a účinně domáhat ochrany u soudu.

Zastupování před soudem je primárně doménou advokátů, jejichž činnost je regulovaná a zaručuje jistý standard kvality, mimo jiné díky kontrole stavovské organizace – advokátní komory. V určitých typech řízení je však vhodné povolit zastoupení osobami, které například disponují specializovanými znalostmi v úzce vymezeném oboru práva nebo jsou ochotny soustavně vykonávat zastupování bez nároku na odměnu. Již dnes může například odborová organizace zastupovat své členy a spolky mohou v rámci své činnosti zastupovat oběti diskriminace nebo cizince v pracovních věcech. Do budoucna by stálo za úvahu rozšířit možnost zastupování těmito organizacemi. Odborová organizace by mohla zastupovat i další zaměstnance u téhož zaměstnavatele, spolky na ochranu spotřebitelů by mohly zastupovat spotřebitele, spolky dlouhodobě působící v oblasti ochrany životního prostředí v daném místě by mohly zastupovat žalobce v environmentálních věcech. Zvážit lze i další možnosti. Tyto organizace již dnes sice zastupovat mohou, avšak jako obecní zmocněnci (tedy nikoliv soustavně, v různých věcech). Zakotvení do zákona by jim umožnilo nejen vyvíjet tuto činnost soustavně, ale i přesněji stanovit jejich odpovědnost, včetně například povinného pojištění.

Stávající stav:

- Účastníku řízení před soudem, který si nemůže advokáta dovolit, může soud odpustit soudní poplatky a ustanovit zástupce, je-li to nezbytné k ochraně jeho zájmů.
- V srpnu 2017 nabyl platnosti zákon zjišťující bezplatnou právní pomoc pro nízkopříjmové skupiny.
- Zákon umožňuje některým právníkům osobám (odborům, spolkům) zastupovat účastníky v určitých typech řízení.⁶⁸
- Spolky, jejichž cílem je ochrana životního prostředí, mají možnost vstoupit do určitých typů řízení.⁶⁹
- Spolky, jejichž členové pocházejí z určitého místa a jejichž činnost je závislá na stavu životního prostředí, jsou považovány za nositele práva na příznivé životní prostředí. Mají tedy plná účastnická práva v řízeních, která se týkají životního prostředí a mohou se jich domáhat i soudně.⁷⁰
- Advokátní komora může nízkopříjmovému žadateli přidělit advokáta k poskytnutí bezplatné právní pomoci či právních služeb.

⁶⁷ Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ze dne 9. 10. 1979 ve věci Airey proti Irsku, č. 6289/73.

⁶⁸ § 26 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.

⁶⁹ § 70 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

⁷⁰ Nález Ústavního soudu ČR dne 30. 05. 2014, sp. zn. I. ÚS 59/14.

Úkoly:

- Analyzovat otázku rozšíření okruhu situací, kdy mohou právnické osoby zastupovat účastníky řízení.
Gestor: MSp
Termín: 31. 12. 2020
- Vyhodnotit fungování systému bezplatné právní pomoci pro nemajetné, a to zejména z hlediska nákladů pro stát, advokátní komoru i pro žadatele, dále z hlediska rychlosti přidělování advokátů a administrativní náročnosti. Vyhodnotit možnost rozšíření okruhu poskytovatelů právní pomoci.
Gestor: MSp
Spolugestoři: MLP,
Termín: 31. 12. 2020

Přístup k důkazům

Spory vyplývající z ochrany lidských práv jsou složité jak v otázce právní kvalifikace, tak i z pohledu přesného vymezení žaloby a nároku. Újmu na nemajetkových právech není snadné vyčíslit, rovněž tak je obtížné stanovit míru zavinění konkrétního viníka.

Řada potřebných důkazů je obvykle plně pod kontrolou protistrany (např. zápisy z jednání orgánů společnosti, vnitřní pokyny, pracovní korespondence zaměstnanců). Občanský soudní řád zná takzvanou ediční povinnost, kdy soud může na návrh žalobce označit konkrétní důkaz (listinu) v dispozici protistrany a přikázat její vydání. Takový postup je však možný až po zahájení řízení (tedy žaloba už musí být podána). Přitom však takové důkazy mohou být nezbytné už pro formulaci žaloby, její odůvodnění a přesné vymezení petitu. Žádané listiny musí také být označeny velmi konkrétně.

Stávající stav:

- Návrh zákona o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže obsahuje nový institut „řízení o zpřístupnění důkazního prostředku“, který umožňuje ve fázi před zahájením řízení požádat soud, aby uložil stranám zpřístupnit určité materiály nezbytné pro konkretizaci nároku. Návrh obsahuje nejen samotné zpřístupnění prostředku (včetně sankce v podobě pokuty za nesplnění), ale i nástroje na ochranu obchodního tajemství (začernění určitých informací nebo povolání nestranné osoby, která důkaz přezkoumá).

Úkol:

- Provést komplexní analýzu fungování existující úpravy „řízení o zpřístupnění důkazního prostředku“ dle uvedeného zákona a za tím účelem průběžně sledovat jeho využívání a účinnost na základě dat získaných od soudů, s možností využít odbornou pomoc Úřadu pro ochranu hospodářské soutěže a jeho případných zkušeností s danou problematikou při respektování obchodního tajemství dotčených subjektů (zejména soutěžitelů).
Gestor: MSp
Spolugestor: ÚOHS
Termín: 31. 12. 2022

- Na základě provedení komplexní analýzy zvážit zavedení institutu „řízení o zpřístupnění důkazního prostředku“ i v dalších oblastech práva, případně zavedení obecné úpravy.
Gestor: MSp
Termín: 31. 12. 2022

Hromadné žaloby

České právo historicky (až na úzce vymezené výjimky) neobsahuje kolektivní prostředek ochrany práv. V případě sporů s velkým počtem poškozených musí každý podávat vlastní žalobu a uplatňovat svůj nárok samostatně. Je možné žaloby spojit, i tak má však každý žalobce postavení samostatného účastníka. To je problematické zejména u sporů, kde je celková újma sice velká, ale je rozložená mezi velký počet lidí. Náklady na soudní řízení (a rovněž riziko hrazení nákladů protistrany v případě neúspěchu) jsou nepoměrné vzhledem k rozsahu újmy, což odrazuje od uplatňování řady jinak legitimních nároků. Taková realizace je nákladná i pro protistranu, která musí čelit desítkám či stovkám žalob, a zvyšuje i náklady pro soudy, na administrativu, na doručování i na samotné rozhodnutí a jeho výkon.

Podobná situace panuje i ve správním soudnictví v případě soudního přezkumu rozhodnutí s velkým počtem účastníků. I zde mohou nastat situace, kdy se velký počet osob cítí dotčen na svých právech určitým rozhodnutím orgánu veřejné moci, soudní řád správní jim však nedává možnost uplatňovat jejich nároky kolektivně. I v případě spojení věcí v jednom řízení vystupuje každý žalobce de facto samostatně.

Aktuální stav:

- Zákon o ochraně spotřebitele umožňuje spotřebitelskému sdružení podat žalobu na zdržení se protiprávního jednání. Tato úprava však není v praxi příliš účinná, lze ji prakticky použít jen v úzkém okruhu situací.
- Ministerstvo spravedlnosti zvažuje zavedení hromadné žaloby, konečné rozhodnutí o koncepčním pojetí předmětné úpravy dosud nebylo přijato. Důraz je kladen na efektivitu režimu a na jeho ústavnost. Věcný záměr zákona má být připraven v roce 2017.

Úkoly:

- Připravit zavedení hromadné žaloby v občanskoprávním soudním řízení.
Gestor: MSp
Termín: 31. 12. 2020
- Na základě zkušeností s hromadnou žalobou v občanskoprávním soudním řízení zvážit zavedení hromadné žaloby ve správním soudnictví.
Gestor: MSp
Termín: 31. 12. 2022

Přístupnost soudů

Soudní řízení v České republice je stále poměrně dlouhé.⁷¹ Ačkoliv v posledních letech bylo dosaženo značných úspěchů ve zkracování průměrné délky řízení, stále je zde prostor pro zlepšení. Hlavním problémem soudů je jejich zahlcení velkým počtem věcí. Soudní řízení je velmi formalizovaná procedura, spojená se značnými náklady pro obě strany sporu i pro soud. Administrativa spojená s fungováním justice vytěžuje nejen samotné soudce, ale i administrativní aparát soudů.

Nástrojem, který může soudům zásadně uvolnit ruce, jsou citlivě a promyšleně použité technologie. Jako kterýkoliv obor lidské činnosti, i justice může těžit z výhod přinášejících moderními technologiemi. Řada zemí světa zpracovává studie a strategie, jak tyto technologie efektivně využít při výkonu soudnictví.⁷² Tyto nástroje mohou najít využití jak při souzení samotném (usnadnění dokazování, jednání bez fyzické přítomnosti všech osob), tak i při administraci a státní správě soudů (elektronizace spisu, automatizace). Technologie musí být použity tak, aby jejich samotné zapojení nebylo pro soudy přítěží, a musí být spojeny s důkladným zaškolením soudního personálu. Rovněž nesmí znamenat jakékoliv snížení dostupnosti či omezení přístupu k soudům a soudní ochraně.

Při zajišťování hladkého a bezproblémového fungování justice hrají vedle soudců nenahraditelnou úlohu asistenti soudců, justiční čekatelé a další zaměstnanci justice. Je třeba, aby tyto pozice byly obsazeny vysoce kvalifikovanými odborníky s hlubokou znalostí práva a schopností jej aplikovat. Tomu by však mělo odpovídat i jejich ohodnocení. Justice musí nabídnout takové podmínky, aby dokázala přilákat a udržet špičkové právníky. Ministerstvo spravedlnosti si je této potřeby vědomo a v roce 2018 připravuje jak navýšení počtu těchto pracovníků, tak i jejich platů. Toto je pozitivní trend, který by měl pokračovat i v následujících letech.

Aktuální stav:

- Elektronizace justice a zavedení elektronického spisu je dlouhodobě řešeným tématem v ČR, je součástí mnoha strategií a akčních plánů (např. Strategie mezinárodní konkurenceschopnosti ČR, Resortní strategie pro rozvoj eJustice 2016 - 2020).

Úkoly:

- Pokračovat v zavádění elektronického soudního spisu.
Gestor: MSp
Termín: Průběžně, vyhodnocení 31. 12. 2020
- V rámci pravidelného a průběžného hodnocení stavu a fungování justice se podrobněji věnovat přístupnosti justice pro laika a uživatelskému komfortu klientů. Tam, kde to bude možné, využít při hodnocení těchto kritérií metodiku, kterou pro tyto účely vyvíjí OECD⁷³,

⁷¹ Podle studie Doing Business trvá vymožení modelové smlouvy u obvodního soudu v Praze 611 dní a náklady tvoří 33 % jistiny: <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/czech-republic#enforcing-contracts> Podle dat Ministerstva spravedlnosti (dostupné zde: <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistikych-listu.html>) trvá více jak 10 % civilních soudních sporů více jak 2 roky.

⁷² Například ministerstvo spravedlnosti Velké Británie uspořádalo v roce 2017 soutěž pro inovátory a programátory, cílem soutěže bylo vyvinutí nástrojů pro podporu on-line soudnictví.

⁷³ <http://www.oecd.org/gov/access-to-justice.htm>

případně jinou všeobecně uznávanou a respektovanou mezinárodní metodiku⁷⁴, aby bylo možné získané údaje porovnávat v mezinárodním kontextu.

Gestor: MSp

Termín: Průběžně

- Zmapovat aktuální trendy a příležitosti v modernizaci fungování justice, například využití moderních technologií v justici či zlepšení přístupu k justici podle poznatků a doporučení OECD.⁷⁵ Zhodnotit, zda jsou tyto poznatky prakticky využitelné a aplikovatelné i v prostředí České republiky.

Gestor: MSp

Spolugestor: MLP

Termín: 31. 12. 2020

Alternativní a on-line řešení sporů

Soudní řízení je ze své povahy formalizované a nákladné. Soudci jsou povoláni především k řešení složitých právních otázek, přitom velkou část agendy soudů tvoří spory právně i skutkově jednoduché, které by mohly být řešeny i jiným způsobem než soudně. Podle statistik Ministerstva spravedlnosti má polovina soudních sporů jistinu v hodnotě nižší než 10 000 Kč, tj. jde o tzv. bagatelní spory. Jakkoliv spory bagatelní nemusí být automaticky skutkově jednoduché a naopak, lze to u mnohých předpokládat. Právě u těchto typů skutkově jednodušších sporů v některých případech může být vhodnější, aby byly řešeny buď v určitých speciálních procesních režimech (např. zjednodušení soudního jednání⁷⁶ či omezení opravných prostředků⁷⁷), anebo u nich bylo hledáno řešení mimosoudní cestou. Pokud se soudy nebudou muset zabývat přemírou těchto sporů, zbude jim více kapacit na řešení složitých a zásadních právních otázek.

Odhadnout skutečný počet těchto jednoduchých sporů je však složité. Řada sporů s malou hodnotou plnění se před soudy ani nedostane, protože náklady řízení mohou mnohonásobně převýšit žalovanou jistinu. I žalobce, který je přesvědčen o oprávněnosti svého nároku, žalobu nepodá, pokud by případná prohra a hrazení nákladů protistrany pro něj byly likvidační. Proto jsou mnohé takové spory „latentní“, což však neznamená, že neexistují.

Je proto nezbytné, aby stát nabízel vedle soudního systému fungující, účinnou a efektivní alternativu. Takový systém by mohl převzít od soudů určitou část agendy a tím umožnit rychlejší a efektivnější justici. Tento systém již dnes v určité podobě funguje např. v oblasti mimosoudního řešení spotřebitelských sporů.⁷⁸ Je možné jej však rozvíjet i v dalších oblastech (pracovní právo, drobné pohledávky).

Jakýkoliv systém alternativního řešení sporů však musí být pojímán skutečně jako alternativa a nesmí omezovat přístup k soudu pro žádnou ze stran. Volba alternativního řešení sporu by tedy měla primárně na obou stranách vycházet z výslovného, svobodného a vědomého souhlasu, a to i

⁷⁴ Např. The Hague Methodology (dostupné zde: <http://www.hiil.org/project/measuring-costs-quality-of-access-to-justice>) nebo metodiku Světové banky.

⁷⁵ <http://www.oecd.org/gov/delivering-access-to-justice-for-all.pdf>

⁷⁶ Např. platební rozkaz.

⁷⁷ Viz omezení hodnotou sporu u odvolání a dovolání.

⁷⁸ Viz část třetí a čtvrtá (§ 20d a násl.) zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele.

s ohledem na možnou slabší pozici některé z nich (např. spotřebitele). Nikdy by neměla vést k omezení soudní ochrany a práva na spravedlivý proces.

Modernizace justice, rozvoj alternativních metod řešení sporů a přizpůsobování stávajícího systému požadavkům moderní doby, to jsou témata, která řeší většina států světa. V České republice existuje kvalitní základ, na kterém lze stavět. Je však třeba stávající systémy pečlivě hodnotit a čerpat inspiraci z nejlepších zahraničních úprav.

Vláda České republiky doporučuje podnikům, aby využívaly nástroje alternativního smírného řešení sporů, podporovaly jejich vznik a rozvoj a nabízely je svým partnerům i zákazníkům jako dostupnou možnost.

Stávající stav:

- Česká obchodní inspekce, Energetický regulační úřad, Český telekomunikační úřad, Finanční arbitr a některé další pověřené subjekty⁷⁹ tvoří státem garantovaný systém mimosoudního řešení spotřebitelských sporů.
- Ministerstvo průmyslu a obchodu může pověřit další subjekty mimosoudním řešením spotřebitelských sporů, pokud o to požádají a splní zákonem stanovené podmínky.
- Prodávající má podle zákona povinnost spotřebitele informovat o možnosti využít alternativní řešení spotřebitelských sporů.⁸⁰
- Právní úprava alternativního a mimosoudního řešení spotřebitelských sporů v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu je sledována a bude vyhodnocena do 2 let po účinnosti právní úpravy (tj. v roce 2018).
- České právo obsahuje úpravu mediací⁸¹ a arbitráží⁸² a dále možnosti mimosoudního řešení sporů v některých specifických oblastech.
- Jednotliví podnikatelé mohou zřizovat vlastní systémy pro urovnání sporů se zákazníky.
- Občanský soudní řád již dnes ukládá soudu povinnost snažit se o smírné řešení sporu a umožňuje doporučit nebo i nařídit mediaci. Jde však o instituty nepříliš užívané a nepříliš úspěšné. V roce 2016 skončilo smírem pouze 2,4 % sporů a mediace byla nařízena v pouhých 0,15 % sporů.⁸³
- Ministerstvo práce a sociálních věcí zvažuje zavedení nástrojů mimosoudního a alternativního řešení sporů v pracovněprávních věcech.

Úkoly:

- Zvyšovat povědomí mezi spotřebiteli o možnostech mimosoudního řešení spotřebitelských sporů.

Gestor: MPO

Termín: Průběžně

⁷⁹ V době vzniku tohoto plánu jsou pouze dva: Česká advokátní komora a Sdružení českých spotřebitelů.

⁸⁰ § 14 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele.

⁸¹ Zákon č. 202/2012 Sb., o mediaci a o změně některých zákonů (zákon o mediaci).

⁸² Zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů.

⁸³ <http://cslav.justice.cz/InfoData/prehledy-statistickych-listu.html>

- Zhodnotit soudní i mimosoudní nástroje vymáhání práva v České republice ve spolupráci se zástupci podniků a dalších relevantních aktérů a navrhnout případné změny.
Gestor: MLP
Spolugestoři: MSp, MPO
Termín: 31. 12. 2020

Možnost správního soudu přezkoumat a rušit navazující rozhodnutí

Složité povolovací řízení často netvoří jeden celek, ale skládají se z celé řady dílčích řízení a rozhodnutí, která na sebe navazují a jsou vzájemně provázaná. Pokud je jedno rozhodnutí zrušeno na základě mimořádného opravného prostředku (přezkumné řízení, správní žaloba), navazující rozhodnutí zůstávají formálně v platnosti, ačkoliv pozbyla svého podkladu. Příkladem může být stavební řízení, kdy vydání stavebního povolení je podmíněno platným územním rozhodnutím. Pokud soud zruší územní rozhodnutí (nebo dokonce část územního plánu, na jehož základě bylo vydáno územní rozhodnutí), stavební povolení zůstává v platnosti. To je jednak v rozporu s principem procesní ekonomie (zrušení musí být provedeno samostatným procesem, který je však v naprosté většině případů čistou formalitou), jednak v rozporu s požadavkem právní jistoty (rozhodnutí zůstává v platnosti a požívá presumpce správnosti, ačkoliv je zjevné, že bude muset být zrušeno), jednak v rozporu s principem legality (protože zde zůstává v platnosti rozhodnutí, které zjevně není zákonné).

Úkol:

- Analyzovat problematiku právní moci a rušení správních rozhodnutí, která ztratila právní základ v podobě předchozích rozhodnutí, jimiž je podmíněna jejich platnost. Vyhodnotit četnost takových situací a možné hospodářské důsledky.
Gestor: MLP
Spolugestoři: MMR, MZe, MŽP
Termín: 31. 12. 2019
- Na základě výsledku analýzy případně doplnit do soudního řádu správního ustanovení, podle kterého pokud soud ruší správní rozhodnutí, zruší automaticky a bez návrhu i rozhodnutí navazující, která bez podkladového rozhodnutí nemohou obstát, či navrhnout jiné řešení problému.
Gestor: MSp
Termín: 31. 12. 2021

Integrace povolovacích řízení

Nejednotnost právní úpravy se ve správním právu negativně projevuje zejména při vydávání povolení a stanovisek. Zamýšlí-li investor uskutečnit rozsáhlejší záměr s dopady ve více oblastech, je potřeba získat řadu jednotlivých povolení a stanovisek od různých orgánů. Český právní systém je v tomto ohledu značně roztržitý. Povolení se vydávají dle zákona stavebního, o ochraně přírody a krajiny, vodního, o ochraně ovzduší a dalších.

Tato roztržitost logicky ovlivňuje i pravidla pro účast dotčené veřejnosti na jednotlivých řízeních. Buď pro podmínky účasti dotčené veřejnosti existuje speciální úprava ve zvláštním zákoně, anebo se dotčená veřejnost řídí obecnými pravidly podle správního řádu. S ohledem na to je někdy pro laiky obtížné se v jednotlivých procesech vyznat, nehledě na délku samostatného řízení.

Cílem integrace by mělo být zrychlení řízení, koordinace, omezení byrokracie a jednotná vize zapojení dotčené veřejnosti. Integrace více řízení do jednoho nebo větší provázanost jednotlivých řízení přináší řadu pozitiv – větší srozumitelnost pro účastníky i dotčenou veřejnost, rychlejší řízení, menší administrativní náročnost. Přináší však i rizika. Například při zrušení rozhodnutí soudem může mít dopady i v oblastech, které byly jinak bez vad. Tyto aspekty musí být pečlivě vyváženy a rizika omezena, například nastavením vhodných pravidel soudního přezkumu.

Stávající stav:

- Novelou stavebního zákona přijatou v roce 2017 došlo k částečnému propojení územního řízení, stavebního řízení, procedury EIA a některých dalších nezbytných povolovacích řízení.

Úkol:

- Zmapovat povolovací řízení v gesci daného resortu a zhodnotit možnosti jejich sloučení s povolovacími procesy jiných resortů, případně sjednocení procesní úpravy.
Gestoři: MMR, MŽP, MPO, MD, MZe
Termín: 31. 12. 2020
- Aktivně spolupracovat s ostatními úřady na integraci povolovacích řízení, která jsou v gesci různých resortů.
Gestoři: MMR, MŽP, MPO, MD, MZe
Termín: Průběžně

Závěr

Debata o tématu „Byznys a lidská práva“ v České republice nesmí skončit schválením tohoto akčního plánu. Naopak, schválení plánu by mělo být důležitým krokem k rozproudění další debaty. Akční plán je živý dokument, který musí reagovat na aktuální vývoj v ČR i ve světě. Plnění úkolů v tomto plánu bude vyhodnocováno, na základě zkušeností a nových poznatků může být tento akční plán případně i aktualizován. Při hodnocení akčního plánu se bude vycházet z expertních znalostí a vědeckého výzkumu, který by měli provádět nezávislí odborníci. Z tohoto důvodu vznikne vědecká studie, která zhodnotí aktuální stav v oblasti byznysu a lidských práv, a to jak na straně státu (zákony, praxe), tak na straně podniků. Na základě závěrů této studie bude ochrana lidských práv v souvislosti s podnikáním nadále rozvíjena a posilována.

Gestorem tohoto procesu bude ministr pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu, případně jiný člen vlády, v jehož působnosti bude otázka lidských práv. Konkrétní kroky k plnění těchto úkolů bude zajišťovat oddělení sekretariátu Rady vlády pro lidská práva ve spolupráci se samotnou Radou. Při hodnocení bude veden dialog se všemi zainteresovanými stranami, tj. zástupci státní správy, občanské společnosti i sociálních partnerů, kterých se problematika byznysu a lidských práv dotýká především. Tento dialog se ukázal jako velmi přínosný a klíčový pro úspěšné dokončení stávajícího akčního plánu. Je proto žádoucí v této spolupráci pokračovat a umožnit zapojení každému, koho se téma týká a kdo je připraven se podílet na další veřejné debatě. Za tímto účelem bude zřízena neformální diskuzní platforma, na které budou řešeny otázky byznysu a lidských práv. Tato platforma se bude scházet dle potřeby k aktuálním otázkám a budou na ni zváni zástupci státní správy, podnikatelů, neziskového sektoru i odborů.

Úkoly:

- Kontrolovat plnění Akčního plánu a vyhodnocovat vývoj v oblasti lidských práv a byznysu.
Gestor: MLP
Termín: Průběžně
- Zpracovat průběžnou zprávu o plnění tohoto akčního plánu.
Gestor: MLP
Termín: 31. 12. 2020
- Zpracovat závěrečnou zprávu o plnění tohoto akčního plánu.
Gestor: MLP
Termín: 31. 12. 2022
- Zadat provedení výzkumu o situaci v oblasti byznysu a lidských práv v České republice.
Gestor: MLP
Termín: 31. 12. 2020
- Spolupracovat při plnění úkolů akčního plánu s podnikatelskými sdruženími (Hospodářská komora, Svaz průmyslu a dopravy, Konfederace zaměstnavatelských a podnikatelských svazů České republiky, odvětvové svazy), odborovými svazy a nevládními organizacemi působícími v oblasti společenské odpovědnosti a vést s nimi dialog o dalším rozvoji témat souvisejících s byznysem a lidskými právy.
Gestor: MLP a všechna dotčená ministerstva
Termín: Průběžně